ARISTOTELIS
VERA DE RATIONALIS Animæ immortalitate SENTENTIA

Accuratè explicata ab

AVGVSTINO OREGIO

Pontificijs Eleemosynis generali Præfecto,

Sanctissimi Domini Nostri VRBANI Octaui Theologo, & intimo Cubiculario, Basilicæ Vaticanæ Canonico, Sanctæ, ac Vniuersalis Romanæ Inquisitionis Consultore.

ROMAE,
Ex Typographia Reu. Cameræ Apostolicæ, M D C X X X I.

Superiorum Permissu.

Imprimatur si videbitur Reuerendiss. P. Magistro Sacri Palatij Apost.

A. Episcopus Bellicastren. Vicesg.

Imprimatur.

Fr. Nicolaus Riccardius Sac. Pal. Apost. Magister.

LAVRENTIVS MARTINIVS
Ad Lectorem.

HÆC de Animæ rationalis immortalitate Disputatio Tractatui Theologico de Opere Sex Dierum ab Auctore inserta, cur a me toti Operi præmittatur donec cætera, quæ iam sub prælo sunt, typis euulgentur, causa fuit doctissimorum Hominum id publicæ vtilitati expedire asserentium postulatio, & eorum auctoritas, quorum nutum pro imperio haberi decet. Hanc autem veram Aristotelis esse sententiam ita spondeo Lectoribus, vt me vnum omnibus qui aliter senserint publicis disceptationibus per integram hebdomadam Romæ habendis pro veritate responsurum esse pollicear, loco, ac tempore

pore ijs accommodato, qui suis argumentationibus honestare voluerint meos viginti Annorum labores in perscribendis, & addiscendis quæ intra domesticos parietes diurnis studijs, nocturnisq; lucubrationibus ab Auctore multorum profectui excogitata disponebantur.

QVAERITVR V.

QVID DE HVMANI ANIMI immortalitate senserit Philosophus.

VT quæsito satisfiat,

Supponendum primo ex Aristotele, idem esse quærere, an Anima sit immortalis, ac quærere, an Anima sit a corpore separabilis: ex eo enim quod a corpore separata existere possit, immortalis conuincitur esse; atque hic est communis Peripateticorum sensus ab ipso Philosopho expressus lib. 1. de Anima tex. 12. & 13. & lib. 3. tex. 7. Nam cæteræ formæ, quæ desinunt esse cum a materia separantur, inseparabiles dicuntur.

Quod enim sine alio existere non potest, inseparabile ab illo dicitur.

Quod verò existere potest sine eo, cum quo coniunctum est, separabile est.

Dum ergo quæritur, an Anima sit separabilis, idem est ac quærere, an sine corpore possit existere: quæ si semel absque corpore existat; nulla est ratio quæ conuincat, ipsam non posse æterno tempore durare, vel absque fine semper permanere in esse, si simplex sit, & impermixta, vt eam ponit Philosophus a tex. 1. vsque ad 20. lib. 3. de Anima: simplicia namq.

per dissolutionem interire non possunt.

Quare si semel absque eo cum quo coniuncta est corpore anima possit existere; semper etiam separata existere poterit.

Supponendum secundo hanc quæstionem a Philosopho fuisse propositam lib. 1. de Anima post multas alias a tex. 12. & 13. modum inuestigandi ex operatione petendum; si enim habeat propriam operationem ea pars Animæ qua homo intelligit & sapit, continget vtique ipsam a corpore separari, sin autem propriam operationem non habeat, non continget vtique separari: cui quæsito vt respondeat Philosophus, a tex. 1. lib. 3. de Anima incipit ponere fundamenta; proprius enim locus agendi de humano intellectu erat post quæstiones illas, quæ de Anima in communi, vegetante, atque sentiente erant discutiendæ, vt obseruaret methodum, quam obseruandam dixit lib. 1. Phys. cap. 3. vbi docuit ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia esse progrediendum; quod & in casu nostro obseruasse Philosophum, patet ex ijs dubitationibus, quas ab initio libri primi vsque ad tex. 12. proposuerat; & ex ijs quæ incipit tractare a tex. 19. eiusdem libri vsque ad initium libri tertij: cum igitur in fine lib 2. de sentiente Anima terminasset sermonem; tex. 1. lib. 3. ait sibi quærendum esse de ea parte Animæ, qua Homo, seu

Anima ipſa intelligit & ſapit, quam habeat differentiam, & quomodo fiat ipſum intelligere: quibus intellectis, ea manet etiam ſoluta quęſtio, vtrum humanus animus ſit a corpore ſeparabilis, impermixtus, atque immortalis.

His poſitis.

Reſpondetur, Dicendum. In ſententia Philoſophi humanus animus eſt immortalis, ſeu quod idem eſt, vt antea dicebamus, a corpore ſeparabilis.

Probatur; quia ex Ariſtotele tex.13.lib.1. de Anima, ille actus, ſeu forma eſt a corpore ſeparabilis, qui habet propriam operationem, ideſt eam operationem ad quam exercendam non vtitur inſtrumento corporeo: quæ enim inſtrumento corporeo exercentur operationes ab Animanti, non ſunt ſolius Animæ, ſed & habentis; ideſt corporis, quo ad agendum vtitur; vt videre, non eſt ſolius animæ ſed etiam oculi.

Verum ex eodem Philoſopho, Anima humana habet propriam operationem, ad quam exercendã non vtitur inſtrumento corporeo.

Igitur humanus Animus eſt ſeparabilis a corpore, atque immortalis.

Minor probatur ex eodem Ariſtotele lib.3. de Anima tex.6. vbi habet nullum intellectui eſſe inſtrumentum corporeum quo vtatur ad intelligendum, quemadmodum ſenſus inſtru-

mento vtitur corporeo ad ſentiendum.

Quod confirmat Philoſophus tex. 7. vbi a corpore intellectum ſeparabilem concludit ex eo quod propriam operationem habeat ab organo corporeo independentem; quod vnum principium eſſe docuit ad inueſtigandum, vtrum humanus animus ſit a corpore ſeparabilis, ſi nempe propriam habeat operationem, quæ ſit ſolius Animæ, & non habentis, ideſt corporei organi quo ad intelligendum vtatur.

In ſententia igitur Philoſophi Intellectus propriam habet operationem, ad quam exercendam non vtitur inſtrumento corporeo; & per conſequens eſt ſimplex, atque impermixtus, a corpore ſeparabilis, & immortalis: intelligendo enim nihil recipit, quod aut interitum moliatur, aut ad illum diſponat. Et ideo impaſſibilis dicitur tex.3. lib.3. de Anima, licet ſuſceptiuus ſit formæ, ideſt intelligibilis ſpeciei, quam recipiendo neceſſe eſt patiatur. recipere namque eſt pati.

Verum, quia intellectus recipiendo ſpecies perficitur tantum; nec quicquam aut ratione ſui, aut ratione organi, cum illo careat, recipere poſsit, quod eius interitum moliatur, impaſſibilis dicitur; quia pati non poteſt actione deſtruente, ſed perficiente tantum.

Sicut e contra ſenſus pati poteſt etiam deſtruente paſſione: nam ratione ſenſorij, quod pati

pati potest destruitur sensus, quamuis recipiendo species perficiatur. Visus namque visibiles recipiendo species perficitur; sed quia oculus quod eius est sensorium patitur etiam destruente pasione, vt experimur quotidie: Hinc fit vt visus etiam, seu videndi facultas, quæ ab organo pendet, destruatur.

Ex eo igitur quod intellectus habeat propriam operationem, quam exercet absque instrumento corporeo, & quæ solius Animæ propria est operatio, tex.7. lib. 3. de Anima concludit Philosophus intellectum a corpore separabilem, & per consequens immortalem.

Ex operatione enim ad substantiam tamquam ab effectu ad causam perueniendi tutissima est homini via; cuius rei etiam indicium est; quia [a] facile est omnes quæ in contrarium adducuntur difficultates soluere postquam per propriam operationem alicuius rei propria substantia cognita est. [a] Arist. lib 4. Phys.tex 47.

Recta igitur ratione Philosophus ex propria intellectus operatione impassibilem illum, simplicem, impermixtum, ac separabilem, & per consequens immortalem probat; quod sibi inquirendum proposuit tex. 12. & 13. lib. 1. de Anima, & ex operatione probauit, & confirmauit a textu primo libri tertij vsque ad 20. etiam obiectis satisfaciendo, vt videre est a tex. 12. vsque ad 20. vbi sibi obijcere

cere incipit, & difficultates deinceps soluit.

Nam obijcienti quod intelligere sit quoddam pati, idest fieri per receptionem specierum.

Intellectus autem si est simplex, impermixtus, & separabilis, altioris ordinis, atque naturæ erit, a corpore minimè potens actionem recipere; cum non communicet cum illo in materia.

Quæ enim inferioris sunt ordinis, non possunt agere in ea quæ sunt ordinis superioris.

Quare nihil Intelligentiæ qui sunt actus a materia separati, a corpore recipiendo pati possunt.

Eodem igitur modo & intellectus si simplex, impermixtus, non communicans in materia cum corporibus,& separabilis ab illis est,nihil poterit a corporibus recipere,per quod ad eadem corpora intelligenda determinetur.

Huic difficultati vt satisfaciat Aristoteles, a tex. 17. eiusdem libri duplicem in ea parte, qua intelligit Anima, ponit facultatem,vnam quam intellectum agentem dicimus, cuius officium est producere species, alteram patientem seu possibilem, cuius est easdem species recipere, & illis receptis in se ipsa producere intelligendi actum.

Et ita soluta est difficultas illa, quomodo possit intellectus intelligere si separabilis est, & in-

& intelligere sit quoddam pati, seu quod idem est, fiat per receptionem specierum; nam intellectus qui possibilis dicitur, quique ea pars Animæ est, qua homo intelligit & sapit, nihil recipit a corporibus quo ad intelligendum determinetur; sed intellectus agens, qui etiam est impermixtus, separabilis, atque immortalis, vt idem Philosophus dicit tex.19. lib.3. in intellectum possibilem producit species; quibus ad intelligendum determinatur.

Hanc autem solutionem insinuare cœpit Aristot. tex.14. in memoriam reuocans quot modis aliquid dicatur pati. Et cum tex.3. dixisset intellectum destruente scilicet passione pati non posse; Restabat tantum vt perficiente passione diceretur pati; qui cum sit superioris ordinis a corporibus, ad ea intelligenda recipit species ab intellectu agente.

Quod si quis contra eundem Philosophum vlterius instet: ex ijs quæ de intellectu agente, & patiente ab eo dicta sunt facilè intelligi posse quomodo Anima in corpore existens possit intelligere per species ab agente intellectu productas in patientem; quia intellectus agens in corpore existens ob connexionem naturalem quæ est inter ipsum, & Phantasiam potest determinari ad producendas species ipsa Phantasia operante; sunt enim eiusdem Animæ facultates; quamuis intellectus solius

Animæ

Animæ; & imaginatio seu Phantasia etiam habentis, idest corporis sit facultas.

At verò Anima separata nullius sensus externi, aut interni operationem exercere potest.

Igitur non habebit tunc intellectus qui est facultas animæ separatæ, a quo determinetur, aut ad producendas species, aut ad intelligendum.

Huic difficultati respondet Philosophus dum tex. 20. lib. 3. de Anima dicit, separatus autem intellectus hoc solum est quod quidem est, idest dicit suam puram essentiam cum existentia coniunctam, cuius consideratio non est Physici, sed Metaphysici.

Nam vt ipse docuit lib. 2. Physic. text. 26. Physicus humanam Animam vsque ad aliquid considerat, exactius autem de Anima Humana a corpore separata quæstiones determinare primæ Philosophiæ est opus: quod idem ad eandem quæstionem dissoluendam docet lib. 1. de Anima tex. 17.

Ex solutione igitur huius difficultatis quam proposuerat Aristoteles tex. 12. lib. 3. de Anima, satis constat humanum intellectum impermixtum esse corpori, separabilem, atque immortalem: quia nihil potest ab obiecto corporeo recipere, per quod determinetur ad intelligendum; sed requiritur impermixta, separabilisq. facultas, quæ est intellectus agens, qui produ-

producat species in possibilem intellectum.

Nec minus confirmat intellectus impassibilitatem, simplicitatem, impermixtionem, separabilitatem, atque immortalitatem solutio eorum, quæ sibi obijcit Philosophus tex. 13. nam si intellectus se ipsum intelligit, quia intellectilis & ipse est: cum quæcunque intelliguntur intelligibilia sint, illa etiam intelligent: Quare & corpora omnia, quæ intelliguntur intelligent etiam.

Respondet enim, quæ sine materia sunt, suique substantia, & essentia sunt intelligibilia, illa eadem etiam intelligere secundum eam rationem, secundùm quam intellectilia sunt. Arist. lib. 3. de Anima tex. 15.

Sed res corporeę sui essentia, atque substantia non sunt intellectiles, sed ratione specierum; Et ideo non simul sunt & intellectiles, & intelligentes, sicut ea quæ sunt penitus quoad sui substantiam immaterialia, qualis est intellectus, qui immaterialis, simplex, & separabilis est sui substantia, & intelligi, & intelligere aptus; qui in corpore existens non intelligit etiam se ipsum, nisi per species intelligibiles rerum sensibilium: modus enim operandi sequitur modum existendi; & cum intellectus dum Anima in corpore existit Hominis sit facultas, qui est materiale compositum, atque corporeum; naturale est etiam ipsi intellectui, vt non operetur nisi[a] præcedente externorum, [a] Arist. tex. 39. lib. 3. de Anima.

atque internorum ſenſuum operatione, & vt intelligat non ſolum materialia per ſpecies rerum ſenſibilium, verum & immaterialia, qualis eſt Animi ſubſtantia, Intelligentiæ, atque Deus.

Quare melius eſt intellectui ſine corpore quàm cum corpore eſſe, vt docet Ariſtoteles tex. 49. lib. 1. de Anima.

Separatus namque intellectus erit tunc aptus ſe ipſum intelligere abſque ſpecie per ſui ſubſtantiam, quæ ſimul erit id quod intelligit, & intelligitur, in ſe ipſo cognoſcens quicquid in eo eſt, & quicquid cum ipſo neceſſariam habet connexionem, vt primam Cauſam Deum, a quo cognoſcet ſe eſſentialiter dependere. clarè namque, atque intuitiuè tunc cognoſcens ſui ſubſtantiam, ſeu eſſentiam, cognoſcet ſe eſſentialiter dependere ab eo quod eſt per eſſentiam: atque ita multò plura, & perfectiori modo de Deo extra corpus exiſtens cognoſcere poterit per ſui ſubſtantiam, quàm in corpore exiſtens per ſpecies rerũ ſenſibilium.

Et ſi poſt mortem remanent ſpecies rerum, quas in corpore intelleximus, illæ eædem ab intellectu cognoſcentur, & quæ per ipſas repræſentantur.

Verum in ſententia etiam Philoſophi quantum conijcere poſſum, non abſurdum erit vt recurramus ad primam cauſam, quæ producat

ſpecies

ſpecies in intellectum ſeparatum iuxta illius exigentiam, vt poſſit intelligere alia a ſe. Nam & ipſa etiam ſola humano diſpoſito corpore ad recipiendum intelligentem Animum, eundem intelligentem Animum in corpore producit; qui eſt Hominis ratio, vt ex eodem Ariſtotele lib.2. de generatione Animalium cap.3. & 1. de Anima tex. 65. infra dicemus, dum ſatisfiet obiectis. Quod & de humano Animo in corpore exiſtente dicunt ij, qui, licet falsò, intellectum agentem Deum ponunt, qui producat ſpecies in poſſibilem intellectum.

Igitur abſurdum non erit ſi dicamus naturæ Parentem in ſeparatum intellectum producere ſpecies, quibus intelligat, habeatque perfectiſſimam operationem, quæ eſt contemplatio circa præſtantiſsimum obiectum, qui eſt Deus, quæ aſsidua ſit, ac ſemper maneat, & cum qua ſit coniuncta perfecta voluptas; in quibus omnibus conſiſtit perfecta felicitas; quam licet habere non poſsit Homo qua ratione coniunctum quoddam eſt diſſolubile; quatenus tamen intelligens, atque intellectus eſt, qui eſt eius præcipua ratio, quaque diuinum eſſe participat, quam intellectus adipiſcitur felicitatem conſequitur Homo: qui & ſi per diſſolutionem deſinat eſſe; ſecundùm eam tamen partem, quæ in ipſo diuiniſsima eſt, ſemper permanet cum perfectiſsimo actu, qui eſt

contem-

contemplatio, cum quo est coniuncta perfecta voluptas, quæ sit absque anxietate, aut timore amittendi, quod ex intellectus perpetuitate, aut immortalitate habetur; vt colligere est ex ijs quæ docet Philosophus cap. 7. lib. 10. Ethicorum.

Melius est igitur intellectui sine corpore quàm in corpore esse, vt docebat Aristoteles contextu 49. lib. 1. de Anima.

Extra corpus namque propriam consequi potest felicitatem, vbi absque negocio erit in perfecto ocio cum contemplatione, quæ non est laboriosa, sed summa cum quiete coniuncta, & quæ adeptio est vltimi, ac perfectißimi finis. Cui semper & contemplatione, & amore si adhæreat absque amittendi timore, felix erit.

Felix namque ille est, qui nunquam efficitur miser, Ex Philosopho lib. 1. Ethic. cap. 10. quam felicitatem mortuis etiam concedere videtur eodem lib. 1. cap. 11. dum docet; conferre Defunctis prosperos Amicorum successus, & infortunia, ita tamen ac tantum, vt neque felices reddere infelices, neque quicpiam tale efficere valeant.

Ex his igitur omnibus quæ dicta sunt ex Philosopho patet, humanum Animum impaßibilem, impermixtum, ac simplicem esse, a corpore separabilem, atque immortalem: cum

hanc

hanc quæstionem proposuerit; quæsito re-spondendo satisfecerit; quæsiti responsionem probauerit; ac tandem quæ in contrarium obijciebantur rationes soluerit.

Textu namque 12. & 13. lib. 1. quæstionem proponit, & in vtramque partem rationes dubitandi adducit. a tex. 1. lib. 3. de Anima quæsito vt respondeat, proponit aliqua, ex quibus intellectus impassibilitatem, impermixtionem, ac separabilitatem, & per consequens immortalitatẽ concludit, probat, & confirmat. tex. 12. sibi obijcit, & vsque ad vigesimum docet quomodo obiectis sit satisfaciendum.

Et textu eodem 20. dicens, Intellectum separatum hoc solum esse, quod quidem est, confirmat quod tacitè obijcienti responderat tex. 17. lib. 1. de Anima, quomodo scilicet Physicus possit agere de Anima, si separabilis est, & ipse agat de formis in corpore existentibus.

Quatenus enim humanus Animus est in corpore existens est Physicæ considerationis; quatenus verò separatus est, de ipso considerare, atque determinare primæ Philosophiæ est opus: quod tex. 20. lib. 3. de Anima paucis verbis insinuat dum dicit. separatus autem intellectus hoc solum est quod quidem est.

Et tex. 26. lib. 2. Physicorum expressè dixerat, de humana Anima quatenus est a corpore

sepa-

ſeparabilis primæ Philoſophiæ opus eſſe determinare.

Nec quæ de Intellectus humani immortalitate poſuit, probauit, & confirmauit Philoſophus a tex. 1. lib.3. de Anima vſque ad 20. infirmant quæ in contrarium adducuntur rationes; vt ex reſponſione ad obiecta conſtabit, quæ omnes ſoluentur ex eo, quod intellectus habeat propriam operationem, quæ ipſum impaſsibilem, impermixtum, a corpore ſeparabilem, atque immortalem demonſtrat.

OBIICIES I.

EX Philoſopho lib.2. de Anima tex.4.5. & 6. Anima eſt actus corporis organici potentia vitam habentis: quod maximè probatur ex eo quod Anima eſt id quo viuimus, ſentimus, mouemur, & intelligimus; vt docet idem Phiſophus tex.24. eiuſdem libri.

Quilibet igitur Animæ gradus eſt actus corporis organici; & per conſequens etiam humanus animus, cuius facultas eſt intellectus.

Habebit ergo intellectus in corpore partem aliquam qua tanquam inſtrumento ad intelligendum vtatur.

Quod ſi dicatur, non habebit propriam operationem, nec erit a corpore ſeparabilis.

Reſpondetur: Humanum Animum, cuius

ſolius

ſolius eſt intellectus facultas, in corpore eſſe, eiuſque formam eſſe: ſed non corrumpi; vt docet Philoſophus tex. 65. lib. 1. de Anima; quia vt idem habet lib. 3. tex. 6. & 7. intellectui nullum eſt inſtrumentum quo vtatur ad intelligendum; ſicut ſenſui eſt ſenſorium quo vtitur ad ſentiendum; & per conſequens ſenſus non poteſt ſine corpore eſſe: intellectus autem ſeparabilis eſt; qui quamuis in corpore exiſtens ſenſuum tam externorum quàm internorum prærequirat operationem, ipſe tamen impaſſibilis eſt, nec poteſt quicquam recipere quod aut ipſum deſtruat, aut ad interitum diſponat, vt docuit idem Ariſtot. lib. 3. de Anima tex. 5.

Maneat igitur in ſententia Philoſophi, etiam ſi humanus Animus ſit actus corporis organici, & per conſequens aliquid corporis, vt tex. 26. lib. 2. de Anima; ipſum tamen ſeparabilem a corpore eſſe; quia habet propriam operationem, quam etiam in corpore exiſtens ſe ſolo exercet: quamuis ſenſuum operatio eius operationem ordine naturæ præcedat; qui ratione modi operandi; quem in corpore habet requirit etiam organicum corpus, in quo ſint inſtrumenta tam ad externas, quàm internas ſenſationes eliciendas, quæ prærequiruntur vt in * corpore exiſtens intelligere poſſit: quamuis nullo inſtrumento corporeo ad intelligendum vtatur. Ex quo ipſum ſeparabilem,

* Ariſt. lib. 3. de Anima tex. 39.

rabilem, & immortalem docet Philoſophus lib.3. de Anima tex.6.& 7.& vſque ad 20.confirmat etiam obiecta diluendo.

OBIICIES II.

EX Philoſopho lib.3. de Anima tex.1. vbi acturus de ea parte Animæ qua intelligit & ſapit Homo, docet ſibi quærendum eſſe quam habeat differentiam, & quomodo fiat ipſum intelligere,ea neglecta quæſtione,vtrum magnitudine, an ratione tantum ſit ſeparabilis intellectus.

Igitur primis textibus lib.3.non eam ſoluit quæſtionem, vtrum ea pars Animæ qua intelligit & ſapit ſit a corpore ſeparabilis, cum eam tex. 1. negligat.

Reſpondetur: ex eo quod Philoſophus inquirat quæ ſit intellectus differentia, & quomodo fiat ipſum intelligere,eam diſſoluit quæſtionem, vtrum intellectus ſit a corpore ſeparabilis; & a corpore ſeparabilē, impermixtum, & immortalem docet ex eo quod habeat propriam operationem, quæ eſt intelligere, quod abſque corporeo organo exercetur.

Arist. a tex.1. lib.3. de Anima vſque ad 20.

Quare non negligit hanc quæſtionem,quam ipſe ſe inueſtigaturum pollicitus eſt ex operatione, ex qua concludit, probat, & confirmat intellectus a corpore ſeparationem, impermixtionem, atque perpetuitatem.

Arist. tex.12. & 13.lib.1.de Anima.

Verum

Verum aliam negligit quæſtionem, quam etiam neglexerat Ariſtoteles tex. 21. lib. 2. de Anima, an ſcilicet intellectus ſit in diſtincta corporis parte ab alijs Animæ facultatibus, ſeu partibus, vegetante nempe, ac ſentiente. Et ob eam ſolum rationem hanc quæſtionem reſpuit; quia intellectus videtur genus aliud Animæ eſſe, quod ſolum de facto contingit ſeparari quemadmodum perpetuum a corruptibili, vt eiuſdem græci textus verba poſtrema expreſsè demonſtrant.

Καὶ τοῦτο μόνον ἐνδέχεται χωρίζεσθαι καθάπερ τὸ ἀίδιον τοῦ φθαρτοῦ. tex. 21. lib. 2. de Anima.

Et hoc ſolum contingit ſeparari quemadmodum perpetuum a corruptibili.

Quod verò hanc quæſtionem etiam tex. 1. lib. 3. reijciat, ex ipſius verbis manifeſtè concluditur; negligit enim quærere, vtrum ratione, ſeu eſſentia tantum; an verò etiam magnitudine ſit ſeparabilis ea pars Animæ qua intelligit, ac ſapit Homo, vel vt Philoſophus loquitur, Anima, non quidem a corpore, a quo [a] inferius demonſtrat ſeparari, docens quomodo fiat ipſum intelligere; ſed ab alijs Animæ partibus, quæ cum nullam aliam habeant magnitudinem quàm ſubiecti, ſeu corporis cuius ſunt actus, nihil aliud negligit quærere, quàm an ea pars Animæ, qua homo intelligit & ſapit, ſit in diſtincta parte ſubiecti, in qua non ſint

[a] a tex 1. li. 3. vſque ad 20.

C vege-

vegetandi, ac ſentiendi facultas, & quam ea pars, qua Anima intelligit ac ſapit contineat; quod tex.92. lib.1. de Anima nec facilè fingi poſſe affirmat; cum nulla vtatur ad intelligendum, vt docet lib.3. de Anima tex.6. & 7.

Aliud igitur eſt quærere, vtrum Anima ſit a corpore ſeparabilis; & quærere, an magnitudine, vel ratione tantum ſit ſeparabilis ab alijs humani animi partibus.

Hanc neglexit; illam non poterat negligere, ſi quærere volebat differentiam intellectus ab alijs Animæ partibus, & quòmodo fieret ipſum intelligere; ex quo ipſe demonſtrat intellectum impaſsibilem, ſeparabilem, impermixtum, atque immortalem eſſe ex eo quod intelligat non vtens inſtrumento corporeo; ſicut ſenſus ſenſorio quod eſt corpus vtitur. vt idem Ariſt. tex.6. & 7. lib.3. de Anima.

Et hanc quam negligit quæſtionem tex.19. lib.2. explicat alijs terminis, idem tamen ſignificantibus; vtrum ſcilicet ratione tantum, an loco ſint partes Animæ ſeparabiles, quod idem erat ac quærere, vtrum in eadem parte ſubiecti, vel corporis eſſent omnes Animæ facultates; [a] quod cum experimento Plantarum, atque inſectorum de alijs Animæ partibus affirmaſſet: de intellectu nihil determinare voluit; quia [b] genus aliud Animæ erat, quod contingit de facto ſeparari, a corpore ſcilicet, ſicut

[a] tex.20. lib.2. de Anima.

[b] tex.21. lib.2. de Anima.

ſicut perpetuum a corruptibili. Et ideo docuerat lib.1.tex.92.nec facile fingi poſſe quam corporis partem contineat Anima, cum nulla ad operandum vtatur. tex.6.& 7.lib. 3. de Anima.

Et hinc ſequitur ipſam habere propriam operationem, quæ eſt ipſum intelligere: ex quo impaſſibilitatem, impermixtionem, ac ſeparabilitatem a corpore, & per conſequens perpetuitatem intellectus humani probat & confirmat Philoſophus primis lib.3.de Anima textibus vſque ad 20.etiam obiecta diluens.

OBIICIES III.

EX eodem Ariſtotele lib. 1. Phyſ. tex. 83. Phyſici eſt agere de formis phyſicis, & corruptibilibus.

Sed ad Phyſicum ſpectat agere de Anima, & præſertim humana, ex eodem Philoſopho lib.1. de Anima tex.7. & lib. 2. Phyſic. tex. 26.

Humana igitur Anima non eſt ortus, atque interitus expers iuxta Philoſophi ſententiam.

Reſpõdetur. Ex textu illo 83.lib.1.Phyſ.nihil deduci poteſt contra Animæ immortalitatem. Nam ſi dicamus Philoſophum dixiſſe ibi ſe in Phyſicis acturum de formis rerum corruptibilium, Anima autem eſt forma Hominis qui generari atque corrumpi poteſt, quamuis ipſa

tex. 32. lib.2. de Anima. ſit interitus expers, & textus græcus hanc admittit verſionem, vt legenti patet.

tex. 83. lib.1. Phyſ. *Περὶ δὲ τῶν φυσικῶν, καὶ τῶν φθαρτῶν εἰδῶν, ἐν τοῖς ὕστερον δεικνυμένοις ἐροῦμεν.*

De Phyſicis autem, & corruptibilium formis in poſterius demonſtrandis dicemus.

Et eſt id doctrinę Philoſophi congruum, qui ſemper inferius in Phyſicis agit tantum de formis rerum corruptibilium. nam & homo cuius eſt forma, & ratio intelligẽs anima, corruptibilis eſt; licet ipſa ſit immortalis, ſeu a corpore ſeparabilis, poſt quod remanet, ex tex.17.lib.12. Metaph. cum habeat propriam operationem, quam exercet non vtens inſtrumento corporeo, ex Ariſt.lib.3. de Anima contex.6.& 7.

Quod ſi quis vulgatam velit retinere verſionem textus illius 83.lib.1.Phyſ. adhuc tamen ex Philoſophi doctrina reſpondere poſſumus, Animam ratione modi quo vnitur corpori, & hominis pars eſt, ad Phyſicumque pertinet, generabilem, atque corruptibilem eſſe; quamuis ſi conſideretur eius natura, & eſſentia poſſit a corpore ſeparari, & ad primam Philoſophiam pertinere; vt idem docet Philoſophus tex.26.lib.2. Phyſ. & tex.17. lib.1. de Animá, vt hanc ſolueret difficultatem. Nam cum dixiſſet tex.2.7.& 8.lib.1.de Anima ad Phyſicum ſpectare agere de Anima, & præſertim humana, & a tex.12. & 13. hanc quæſtionem propoſuiſ-

posuisset, an Anima sit a corpore separabilis, & extra illud apta existere, & per consequens immortalis, posuissetq. principia, quibus hæc veritas inueniri potest; ne illi obijceretur, ad Physicum non spectare agere de formis separatis, seu separabilibus, quæ sine corpore esse possunt: vt huic difficultati satisfaceret, docuit vnam & eandem rem diuersimode consideratam ad diuersas scientias pertinere posse; qua occasione [a] differentiam inter physicam, mathematicam, & metaphysicam abstractionem ponit: sicut etiam lib. 2. Physic. tex. 18. docet quantitatem quatenus corporis est terminus ad Physicum pertinere; ad Mathematicum autem qua ratione abstrahit ab omni corpore, non re, sed ratione.

[a] tex. 17. li. 1. de Anima.

Et tex. 26. eiusdem lib. ad Physicum docet pertinere agere de forma etiam Hominis vsque ad aliquid; de eadem autem vt separabili primæ Philosophiæ officium determinare.

Igitur Anima in sententia Philosophi quoad modum existendi quem habet in corpore secundùm quem modum est considerationis Physicæ, potest desinere esse; quamuis eius substantia sit interitus expers: secundùm quam substantiam vt separata existens Anima a corpore re & ratione est metaphysicæ contemplationis, vt idem Philosophus docet lib. 2. Phys. tex. 26. & lib. 1. de Anima tex. 17.

Neque

Neque video ad quem effectum potuerit agere Aristoteles lib.1. de Anima tex.17. de scientiarũ diuisione atque abstractione,nisi vt hanc difficultatem solueret; quomodo scilicet Anima si est a corpore separabilis sit physicæ considerationis quæ formas in materia tãtum vt existentes considerat: ex Aristot. de partibus animalium cap.1. lib.1.

Idque confirmatur ex eo quod Philosophus docuit tex.16.& 17.lib.12.Met. vbi docet formam quæ est rei ratio non præexistere illi rei cuius est forma,licet nihil prohibeat posterius permanere Animam, non quidem omnem, sed intellectum.

Potest igitur intellectus in sententia Philosophi desinere esse in corpore, & tamen simpliciter & absolutè quoad sui substantiam permanere posterius; secundùm quem statum est metaphysicæ considerationis, vt docet Philosophus lib.2.Phys.tex.26.& lib.1. de Anima tex.17. ad hanc ipsam quæstonem dissoluendam. Quod colligitur etiam ex ijs,quæ docet de partibus animalium lib.1.cap.1.

OBIICIES IV.

EX Philosopho tex.12. lib.1.de Anima. Si intelligere est imaginatio quædam, aut non sine imaginatione,non continget vtique ipsum sine corpore esse.

Sed

Sed tex. 30. & 39. lib. 3. de Anima docet Aristoteles intelligentem phantasmata contemplari, & intellectiones non esse sine phantasmatibus.

Igitur non operatur sine imaginatione intellectus, cum non sit sine phantasmatibus quæ imaginationis sunt.

Ergo non est a corpore separabilis.

Respondetur. sine dubio ipsum intelligere in sententia Philosophi non est imaginatio, vt videre est tum alibi, tum a tex. 155. vsque ad finem lib. 2. de Anima.

Neque hac de re potest esse inter Peripateticos controuersia, si volunt hominem ab ijs quæ ratione carent Animantibus separare.

Ad hoc verò vt ita possit esse ipsum intelligere sine imaginatione, vt intellectus dicatur esse separabilis, impermixtus, atque immortalis, sat est vt nihil imaginatio in intellectum agendo producat; quod plus quàm certum est in sententia Philosophi.

Non enim potest producere species intelligibiles; quia ad has producendas ponit Aristoteles intellectum agentem a tex. 17. lib. 3. de Anima.

Non producit etiam intelligendi actum. Nam hic absque instrumento corporeo ex eodem Aristotele producitur ab eo qui est possibilis intellectus, qui ea pars Animæ est qua intelligit

telligit & sapit homo, quæ sine dubio non est imaginatio; ex eodem Philosopho a tex.155. lib.2. de Anima.

Est igitur intelligere ipsum a solo intellectu vel agente si causaliter loquamur, vel possibili si formaliter: Et ideo Anima in corpore existens habet propriam operationem, quæ est solius Animæ, quam exercet se sola, & quæ ipsam separabilem demonstrat.

Ergo si intelligere est a solo intellectu, sine imaginatione vtique erit quantum satis est ad hoc vt intellectus dicatur habere propriam operationem; ex qua probat Philosophus humani Animi impermixtionem, ac separabilitatem, & per consequens perpetuitatem a tex.1. lib.3. vsque ad 20.

Neque ex eo quod intellectus actionem præcedant phantasmata, & imaginatio, potest concludi intellectum non habere propriam operationem. Nam sicut necesse est vt intelligendi actum præcedat imaginatio, ita & externorum sensuum ad intelligendi actum prærequiritur operatio, vt ex Philosopho tex.39. lib.3.de Anima, vbi docet. Qui non sentit aliquid nihil vtique addiscet, nec intelliget. Non enim a [a] natiuitate cœcus potest de coloribus iudicare, & sic de alijs rebus, quarũ non habet homo sensus discurrendum est: quia nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu.

[a] Aristot. 2. Physi.tex.6.

Si igi-

Si igitur ſenſuum externorum neceſſariò præexiſtens operatio non facit quo minus intellectus habeat propriam operationem; ita nec imaginationis neceſſaria præexiſtentia, ſi nihil in intellectum immediatè operando producat, faciet quominus intellectus habeat propriam operationem; & per conſequens erit impaſſibilis, impermixtus, ſeparabilis, atque immortalis; vt optimè ſemper ſibi in hac re perpetuò conſtans Philoſophus demonſtrauit a tex.1. lib.3. de Anima vſque ad 20.

Hic enim ordo qui eſt in ſenſibus externis, & imaginatione prærequiritur ratione modi operandi, quem Anima habet in corpore, non autem ſimpliciter, & abſolutè.

Intellectus namque ſubſtantia ſi ſimpliciter, & abſolutè conſideretur, nec ipſa dependet a ſenſu, nec eius operatio:

Cum melius ſit illi extra corpus quàm in corpore eſſe, vbi perfectiorem exiſtendi, atque operandi modum habet, vt docet Ariſtoteles lib.1. de Anima tex.49.

Quare textibus illis 30. & 39. lib. 3. docet Philoſophus quomodo Anima in corpore exiſtens intelligat, ſecundùm quam conſiderationem ad Phyſicum pertinet; vt autem in corpore exiſtens Anima dum primò intelligit, neceſſe eſt vt ſimul cum phantaſmate contempletur, non quidē vt phantaſmatibus immediatè vta-

tè vtatur ad intelligendum; sed quia ex phantasiæ operatione, ac phantasmatibus intellectus agens qui est eiusdem Animæ facultas determinatur ad producendum in possibilem, seu patientem intellectum intelligibiles species, quibus intellectus patiens immediatè vtitur ad intelligẽdum, secundùm quem modum operandi Anima potest desinere esse, sicut & in corpore in Hominis morte desinit esse: quomodo autem separatus intellectus intelligat, id determinare primæ Philosophiæ opus esse asseruit; & quantum ex Philosopho conijci poterat, a nobis explicatum est supra.

Dum igitur in physicis descendit ad particularem modum quo intelligit Anima, loquitur de illa quoad modum existendi quem habet in corpore.

Arist. tex. 39. lib. 3. de Anima: Anima enim dum primò in corpore existens aliquod incipit intelligere obiectum, necesse est præcedẽtibus phantasmatibus intellectum agentem determinari ad producendas species in patientem; qui quando per speciem factus est intelligibile obiectum, tunc potest intelligere per se ipsum & obiecta illa quorum habet speciem, & se ipsum, vt insinuat Philosophus tex. 8. lib. 3. de Anima.

Ex quo loco in sententia Philosophi dicere possemus, patientem intellectum quando iam recepit species ab intellectu agente posse exi-

re in

re in actum intelligendi absque phantasmatibus; atque ita habere propriam operationem etiam dum in corpore existit absque phantasiæ operatione, quæ sit toties quoties mens intelligit; licet dum primò aliquid incipit intelligere, naturæ ordine phantasiæ operatio præcedere debeat.

Verum quicquid sit de hac quæstione: ad hoc vt in sententia Philosophi intellectus dicatur separabilis, impermixtus, atque immortalis, sat est vt intelligendo non vtatur instrumento corporeo, nihilque a corpore, corporeáue facultate recipiendo patiatur, vt patet ex ijs quę docet idem Aristoteles a tex. 1. lib. 3. de Anima vsque ad 20. ad hanc quæstionem proprio loco dissoluendam, quam tex. 12. & 13. lib. 1. de Anima proposuerat.

Verum si rectè aduertatur quod docet Aristoteles tex. 12. lib. 1. de Anima dum dicit, si intelligere imaginatio quædam est, aut non sine imaginatione, non continget hoc, scilicet intelligere sine corpore esse, loquitur de actu intelligendi, qui non potest cum præexistentia phantasmatum sine corpore esse: absolutè autem, & simpliciter intelligendi actus perfectius est ab Anima extra corpus quàm in corpore: & ideo licet actus intelligendi non possit esse nisi præcedat imaginatio dum in corpore existit Anima; absolutè tamen potest es-

ſe ſine phantaſmatibus, quod ex eo colligitur, quia in corpore etiam exiſtens Anima propriam habet operationem, quam ſe ſola producit. Quare melius eſt intellectui ſine corpore, quàm in corpore eſſe, vt docet Ariſtoteles tex.49. lib.1. de Anima.

Dummodo igitur Anima in corpore exiſtens habeat propriam operationem, etiam ſi intelligere non contingat eſſe ſine imaginatione ab Anima dum eſt in corpore, continget tamen ipſam a corpore ſeparari, vt docet Philoſophus lib.1. de Anima tex.12. & 13. ſeparata enim perfectiorem habebit intelligendi modum, & ipſum intelligere extrà corpus ab Anima perfectius erit quàm in corpore.

Quamobrem ſi intelligere ſimpliciter, & abſolutè non poſſet eſſe ſine imaginatione, non eſſet intellectus a corpore ſeparabilis.

At quia perfectius eſt intelligere extra corpus quàm in corpore, continget Animam abſque corpore eſſe, vbi melius, & perfectius intelliget, cum etiam in corpore exiſtens propriam habeat operationem.

OBIICIES V.

EX eodem Philoſopho lib.1. de Cælo tex. 126. & 127. Quæ generantur, illa eadem corrumpuntur.

Verum

Verum cum homo hominem generet ex Philoſopho lib.2. Phyſ. tex.26.& 70.& lib.12. Metaph. tex.13.& 18. neceſſe eſt Animæ per generationem det eſſe; cum Anima non ſit ante generationem,ex eodem Philoſopho tex. 16. lib.12. Meth. Abſque Anima enim Homo non eſt, cuius eſt ratio animus. Ariſt. tex. 16. lib.12. Met.

Si homo igitur hominem generat, & Animam a corpore dependere neceſſe eſt; & per conſequens deſinere eſſe, ſi in corpore exiſtere deſinat.

Reſpondetur: Homo hominem generat, quia & materiam diſponit, & vnionem producit, qui eſt modus quo Anima in corpore exiſtit; quo modo producto,neceſſe eſt hominem generari,& eſſe; nam dum vnitur,vel vnita eſt corpori Anima, exiſtit homo; verum ipſius Animæ ſubſtantia nō producitur ab homine, ſed ex Philoſopho lib.2. de generatione Animalium cap. 3. accedit extrinſecus, ideſt non educitur de potentia materiæ, ſed a primo agente in corpore producitur.

Quare Ariſtoteles etiam tex. 65. lib. 1. de Anima dixit. Intellectus autem videtur innaſci ſubſtantia quædam exiſtens, & non corrumpi; nempe quia licet in corpore producatur, non tamen educitur e materiæ potentia, ſed de foris aduenit, ideſt a ſuperiori,& altiori principio qui eſt Deus in corpore producitur.

Non

Non enim ex eo quod a Deo in corpore producatur; & per consequens ibi dicatur innasci, sequitur non aduenire de foris.

Nam agens quod illam producit in corpore, non educit illam e potentia materiæ. immaterialis namque est ex Philosopho lib.3.de Anima tex.15,& de partibus Animalium lib.1, cap.1. qui eam quatenus a materia abstractam a physica adimit contemplatione.

Et ideo optimè dicitur (innasci & non corrumpi) idest produci in corpore tunc quando homo generatur; quia ipsius est ratio,quæ non præexistit illi rei cuius est ratio, seu forma; vt docet Philosophus tex.16. lib.12. Met. quamuis nihil prohibeat remanere intellectum posterius, idest post hominis mortem, vt ibidem Philosophus tex.17.

Quare tex.65.lib.1. de Anima expressè dicit, innasci & non corrumpi; quia licet in corpore, & simul cum Homine producatur, post Hominem tamen remanere potest; cum melius illi sit sine corpore quàm cum corpore esse, vt eius indicat præcipua operatio, quæ est ipsum intelligere,quod cum fiat absque instrumento corporeo,a posteriori demonstratur ab Aristotele a tex.2.lib.3.de Anima vsque ad 20. eam partem Animæ quæ intelligit & sapit separabilem esse,impermixtam, atque immortalem; quod non est a Philosopho primò inuentum,

tum, atque demonſtratum; ſed conſuetum erat dici, & placebat multis, vt ipſe teſtatur lib. 1. de Anima tex. 49. vbi etiam docet, laborioſum eſſe intellectui corpori commiſtum eſſe, & non poſſe ab eo abſolui: & propterea fugiendum.

Quare an Anima ſecundùm eam partem qua intelligit ſit in aliqua corporis parte determinata, an in toto corpore, noluit Ariſtoteles definire, cum de alijs Animabus ſecundùm vegetantis, ac ſentientis portiones definiſſet: quia vt tex. 21. lib. 2. de Anima Philoſophus docuit. Intellectus videtur genus aliud animæ eſſe, quod ſolum contingit de facto ſeparari quemadmodum perpetuum a corruptibili.

Nec legendum eſt ſicut in vulgata verſione. Et hoc videtur poſſe ſeparari quemadmodum perpetuum a corruptibili: nam in textu græco legitur.

Καὶ τοῦτο μόνον ἐνδέχεται χωρίζεσθαι καθάπερ τὸ ἀΐδιον τοῦ φθαρτοῦ.

Et hóc ſolum contingit ſeparari quemadmodum perpetuum a corruptibili.

ἐνδέχεται autem præſentis indicatiui tempus eſt, & ἐνδέχεται, non, poſſe, ſed, contingit, ſignificat in ſententia Philoſophi, & contingit ſignificat de facto accidere, pro vt contradiſtinguitur a poſſibili; vt ex multis locis Ariſtotelis

[a] lib. 1. Poſt. cap.vlt.ſæpè; lib. 1. Phyſic. tex.78. lib. 1. de Anima.tex. 12. & 13.
[b] lib.2. cap.3.

ſtotelis [a] animaduerti, & præſertim in libris Perhiermenias [b], vbi agit de propoſitionibus cum modo; & ad ſignificandam Enunciationem de modo contingenti hoc eodem verbo vtitur.

lib.2. Perhier. cap.3.

ἐνδεχόμενον εἶναι.	contingens eſſe.
ἐνδεχόμενον μὴ εἶναι.	contingens non eſſe.
οὐκ ἐνδεχόμενον εἶναι.	non contingens eſſe.
οὐκ ἐνδεχόμενον μὴ εἶναι.	non contingens non eſſe.

Qui ſi non ſenſiſſet animam eſſe immortalem, non ſatis commode potuiſſet illam effugere difficultatem de qua ibi; vtrum ſcilicet Animæ partes loco, an ratione tantum diſtinguantur, cum de vegetante, ac ſentiente probaſſet eſſe in eadem parte corporis.

Quam tamen effugit ex eo, quod mens videatur genus aliud Animæ eſſe, quod ſolum cõtingit ſeparari ſicut perpetuũ a corruptibili.

OBIICIES VI.

SI intelligens Anima eſſet a corpore ſeparabilis, atque immortalis; id eſſet vt idem Philoſophus docet tex. 19. lib.3. de Anima, quia intellectus etiam agens, cuius eſt producere ſpecies in intellectum patientem, impermixtus, atque immortalis eſt.

Sed intellectus agens non eſt Animæ facultas, ſed Deus: cuius enim ſubſtantia actio eſt Deus eſt.

Verum

Verũ intellectus agentis ſubſtantia actio eſt ex Philoſopho eodem tex. 19. lib. 3. de Anima. Ergo Deus eſt.

Non igitur ex eo quod intellectus agens eſt impermixtus, atque immortalis, Anima noſtra eſt dicenda immortalis.

Nam intellectus agens Deus eſt; non Animæ noſtræ ſubſtantia, ſeu facultas.

Cuius rei ſignum eſt, quod ibidem addit Philoſophus, docens intellectum agentem ſemper intelligere.

Reſpondetur: Cuius ſubſtantia actio eſt Deus eſt. verum intellectus agentis ſubſtantia ex Ariſtotele nõ eſt actio, ſed intellectus agens ens ſubſtantia actioni. Hæc enim duo maximè inter ſe differunt, intellectus agentis ſubſtantia actio eſt; & intellectus agens ens ſubſtantia actioni. Nam in prima enunciatione actio in recto per verbum ſubſtantiuum enunciatur de ſubſtantia intellectus agentis etiam in recto ſumpto nomine ſubſtantia.

Dum verò dicitur, Intellectus agens ens ſubſtantia actioni, nec ſubſtantia eſt caſus rectus, nec actioni, vt patet ex textu græco.

Καὶ οὗτος ὁ νοῦς χωριστὸς, καὶ ἀμιγὴς, καὶ ἀπαθὴς τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνεργείᾳ.

Et hic Intellectus ſeparabilis, & immixtus, & impaſſibilis ſubſtantia ens actioni.

Quare ſi italicè vertendum eſſet quod in

textu græco legitur de Intellectu agente vltimis verbis, diceremus.

L'Intelletto agente per sostanza ente all'operatione.

Tam enim dictio οὐσίᾳ, quàm ἐνεργείᾳ, cum iota subscripto in omnibus codicibus, quos videre potui leguntur.

Atque ita nec substantia, nec actio est nominandi casus, & rectus; sed dandi, & obliquus.

Et vt aliquis congruus sensus ex his verbis eliciatur; οὐσίᾳ cum iota subscripto latinè vertitur pro substantia, quæ sit ablatiui casus, & ἐνεργείᾳ, sicut græcè est dandi casus, ita latinè eodem casu accipitur.

Atque hoc modo si legatur Philosophus, nullum potest esse dubitandi principium, an intellectus agens sit Deus.

Omnes enim agentes facultates sunt entia substantia actioni; idest entia per substantiam actioni, vel actui, vel ad agendum ordinata.

Potentiæ namque cum speciem sumant ab actibus, substantia, seu essentia sunt ad actionem ordinatæ, quod est prædicatum ex diametro oppositum diuinæ substantiæ, seu essentiæ, quæ cum sit suum esse, non potest ab alio sumere speciem. Esse enim per essentiam existens, & essentiam, seu speciem ab alio accipere, pugnantia sunt.

Et ideo

Et ideo actus quo intelligit Deus eius substantia, & essentia est.

Non igitur potest essentiam ab alio sumere Deus. Et per consequens non est intellectus agens, qui ab alio speciem, seu substantiam sumit.

Neque ex eo quod docuit Philosophus, intellectum agentem semper intelligere, conuincitur Deus esse. Nam intellectus agens dicitur semper intelligere; quia productis ab ipso speciebus in intellectum possibilem, intellectus possibilis intelligendi actum semper producit. Quare formaliter loquendo intellectus agens nunquam intelligit, sed causaliter tantum; qui cum essentia, atque substantia sit ad producendas species ordinatus, non potest Deus esse, cuius essentia independens est; intellectus autem agentis substantia ab actione dependeat, a qua sumit essentiam, seu speciem, quam dat rebus omnibus Deus, non accipit.

Huius textus lectionem ante annos ferè viginti vt ex textu græco diligenter aduerterem admonuit VRBANVS VIII. summo studio ac diligentia ijs semper intentus, quibus Vniuersali Ecclesiæ, quam totam regit, prodesse possit, dum adhuc Cardinalis esset Bononiæ Legatus, qui mihi iussit vt hanc quæstionem ex Philosophi sententia diligentissimè discuterem.

Nam si in sententia Aristotelis humanus

Animus esset a corpore inseparabilis, eius hac de re ne prælectiones fierent in scholis in sententia Philosophi procurare volebat.

Non enim hanc quæstionẽ fidei nostræ, quę Dei reuelantis veritate nititur necessariam, aut vtilem fore sentiebat, sed perniciosam, & per consequens damnandam.

Verum ad rem nostram: si intellectus agens esset Deus (quod verbis Philosophi repugnare manifestè constat) adhuc intellectus patiens, qui est ea pars, qua Anima intelligit, & sapit, deberet esse impassibilis, simplex, & impermixtus, a corpore separabilis, atque immortalis, vt ex ijs omnibus quæ docet Philosophus a tex. 1. lib. 3. de Anima vsque ad 20. manifestè deducitur, ex eo scilicet quod intelligat instrumento non vtens corporeo.

Ideo namque ponitur intellectus agens vt producat species, quia cũ intelligere sit quoddam pati, & intellectus patiens sit a corpore separabilis, atque immaterialis, non potest pati recipiens actionem a corpore.

Si enim intellectus non esset separabilis, posset sicut & sensus tam interni, quàm externi species rerum intelligibilium ab obiecto etiam corporeo recipere, vel a facultate corporea, seu dependente a corpore, quales sunt omnes tam externi quàm interni sensus. Quare intellectiones in tali casu sensationes essent;

nam

nam a corpore tanquam ab instrumento dependenter fierent.

Quod tamen est contra doctrinam Aristotelis tex. 92. lib. 1. de Anima, vbi docet nec facilè esse fingere quam partem corporis contineat Anima, idest quam ita informet, vt ea ad intelligendum vtatur; vt habet etiam lib. 3. de Anima tex. 6. vbi docet nullum intellectui esse instrumentum corporeum, quo scilicet vtatur ad intelligendum, quemadmodum sensus instrumento vtitur corporeo ad sentiendum. ex quo tex. 7. concludit, Intellectum esse a corpore separabilem, & per consequens immortalem.

Quare his testibus lib. 3. a 2. vsque ad 20. ea ponit quibus satisfit illi Quæstioni, quam proposuerat tex. 12. & 13. lib. 1. An scilicet intellectus, seu intelligens Anima sit a corpore separabilis, & per consequens impermixta, & immortalis.

Quod concludit, quia non est intelligenti Animæ instrumentum aliquod corporeum, quo vtatur ad intelligendum, & ideo nihil cum eius actione communicat actio corporalis, vt lib. 2. de generatione Animalium cap. 3. docet idem Philosophus.

Habet igitur in corpore existens intellectus propriam operationem, quam sine instrumento corporeo exercere potest, & per consequēs

est im-

est impermixtus, separabilis a corpore, atque immortalis, quod probauit Aristoteles a tex.11. vsque ad 20. lib. 3. de Anima, docens quomodo fieret ipsum intelligere ab intellectu in corpore existente, quantum satis erat in communi ad hoc vt intelligeretur differentia intellectus ab alijs Animæ partibus, & solueretur ea quæstio, vtrum humanus intellectus sit separabilis a corpore, impermixtus, atque immortalis; quod cum plenè probasset obiectis etiam satisfaciendo, a tex. 21. iterum incipit explicare quomodo fiat ipsum intelligere ad peculiares etiam descendens modos, quibus intellectus in corpore existens intelligit, iudicat, propriasque exercet operationes.

Quamobrem si ad producendas species in eum qui est possibilis intellectus ad primam causam, qui est Deus, recurrendum est: necesse est ipsum intellectum, qui est ea pars, qua Anima intelligit, & sapit, simplicem, impermixtum, atque immortalem esse ex eo quod nihil recipere possit a corporibus, quæ intelligit.

OBIICIES VII.

Intellectus quo intelligit & sapit Anima, est patiens, seu possibilis intellectus.

Verum ex Philosopho lib. 3. de Anima tex. 20. hic est corruptibilis.

Igitur

Igitur ea pars Animæ qua intelligit & sapit. Homo corruptibilis est..

Respondetur; patientem siue possibilem intellectum esse eam Animæ partem, quæ intelligit & sapit.

Verum tex.20. hunc intellectum quem antea dixerat Aristoteles impassibilem, impermixtum, & separabilem a corpore non dicit corrumpi; sed passiuum intellectum dicit corrumpi, qui non est ea pars, qua homo intelligit, aut sapit; sed est imaginatio, sine qua intellectus in corpore existens nihil de nouo intelligit.

Quare passiuus intellectus internus est sensus, qui ideo denominatur intellectus, quia intellectui agenti inseruit, & illius operatio necessaria est ad hoc, vt intellectus agens determinetur ad producendas species, quibus intellectus patiens intelligit. Et quia etiam magnam habet cum Intellectu in corpore existente connexionem, affinitatem, & similitudinem phantasia, passiuus est dicta Intellectus.

Ergo passiuus intellectus non est ea pars Animæ qua homo intelligit & sapit; sed est imaginatio, seu phantasia, cuius actio ad intelligendum requiritur vt intellectus agens determinetur ad producendas species in eum qui est possibilis intellectus. Et est ea pars Animæ, de qua Aristot. tex.3.lib.3. de Anima

enun-

enunciat quod sit impassibilis, tex. 4. immista, tex. 6. negatur vti instrumento corporeo. Et tandem tex. 7. dicitur a corpore separabilis; & per consequens immortalis: cum tamen de passiuo Intellectu dicatur & pati, & corrumpi tex. 20. vbi etiam Arist. enunciat de Intellectu separato, hoc solum est quod quidem est, & hoc solum immortale est, & perpetuum; quod si de Intellectu possibili dicatur qui est ea pars Animæ, quæ formaliter intelligit, & sapit; nihil dicetur doctrinæ Philosophi repugnans.

Et si de intellectu agente tantum, qui est altera intelligentis Animæ differentia, diceretur esse immortalis, & perpetuus, non excluderetur tamen possibilis intellectus, qui est cum intellectu agente idem re, ratione tantum distinctus; sed excluderentur ex Animæ facultates, quæ non sunt solius Animæ, vt sensus tam interni, quàm externi: cum possibilis intellectus immaterialis sit ex Philosopho tex. 15. lib. 3. de Anima, impassibilis & separabilis, & per consequens immortalis, vt a tex. 3. vsque ad 7. ponit, & probat, & vsque ad 20. confirmat, ponens ea, quibus pars illa quæ intelligit, & sapit Anima impassibilis, simplex, impermixta, & a corpore separabilis aut probatur, aut supponitur esse, aut difficultates soluuntur, quæ huic veritati aduersari posse videbantur.

Passiuum

Pasſiuum autem intellectum non eſſe eam partem Animæ quæ intelligit & ſapit, confirmatur; nam paſsiuum intellectum non dicit eum qui intelligit, ſed ſine quo nihil intelligit intellectus, iuxta ſcilicet eum modum operandi quẽ habet in corpore, præſertim quoad reminiſcendi actum, qui non eſt ſolius intellectus actus, ſed & habentis ideſt corporis, in quo ineſt Anima, cuius ſolius eſt facultas intellectus, qui ad reminiſcendum requirit vt in ipſo reproducantur ſpecies ab intellectu agente, ſi quæ per obliuionem ſunt obliteratæ; intellectus autem agens non poteſt producere ſpecies niſi imaginationis ſeu phantaſiæ præcedat operatio, quæ cum ſit potentia vtens inſtrumento corporeo, intellectu ſeparato a corpore non remanet.

In ſententia igitur Philoſophi poſt ſeparationem Animæ a corpore permanet intellectus, qui habet propriam operationem intelligendi ſui ipſius ſubſtantiam, & alia quorum habet ſpecies.

Et ideo ea pars Animæ qua homo intelligit & ſapit non corrumpitur, cum remaneat poſterius: dicitur tamen non reminiſci; quia paſſiuus intellectus corrumpitur, ſine quo nihil intelligit reminiſcendo, aut dum primò in corpore exiſtens intelligere incipit.

Quare paſſiuus intellectus, qui corrumpi-

tur imaginatio eſt, ac interior ſenſus, non autem ea pars Animæ qua intelligit & ſapit homo; nam de ea ſeparata quæreretur vtrum reminiſcatur, ſuppoſito quod non ſit ſeparata, nec ſeparabilis; quod veritati quam ſupra probauerat Philoſophus, & tex. 20. ſupponit ex diametro eſt oppoſitum, atque de eo quod non eſt quæreret an poſsit operari, quo nihil abſurdius.

Nos enim non reminiſcimur, niſi intellectus patientis actione, qui eſt ea pars Animæ qua intelligit & ſapit non ſolum Homo ſed & Anima, cum ſit illius operatio propria: licet ad reminiſcendum, & de nouo intelligendum phantaſiæ prærequiratur operatio.

Paſsiuus igitur intellectus imaginatio aut phantaſia eſt, ſine qua nihil intelligit exiſtens in corpore intellectus vel formaliter ſi de patiente intellectu, vel cauſaliter ſi de agente loquamur qui producit ſpecies in patientem ſeu poſsibilem intellectum; qui intellectus agens & patiens, vt ego exiſtimo, ſunt vna & eadem res, quæ dicitur intellectus agens quatenus ſpecies producit, & patiens ſeu poſſibilis quatenus illas recipit, poſt quarum receptionem intelligendi actum producit.

Verum quoad hoc officium ſpecies producendi deſinet eſſe intellectus agens ſeparatus; quia ad ſpecies producendas determinatur ab

imaginatione ſeu phantaſia, quæ paſſiuus intellectus dicitur, & corrumpitur.

Cum autem ſine ſpeciebus nec etiam ſeparatus intellectus intelligere poſſit alia a ſe directè,illas ab auctore naturę Deo recipiet puriores a quo recepit & eſſe, vel ijs vtetur quas in corpore exiſtens recepit, ſi permanent; perfectioremque modum exiſtendi, atque operandi habebit extra corpus.

Quare Philoſophus docuit tex.49. lib. 1. de Anima, melius illi eſſe extra corpus quàm in corpore exiſtere; vbi etiam dicit, laborioſum eſſe intellectui corpori commixtum eſſe, & non poſſe ab eo abſolui: & propterea fugiendum.

OBIICIES VIII.

EX Ariſtotele lib. 1. de Cælo tex. 126. & 127. Quod ortum & initium habet, illud idem deſinat oportet.

Verum ſimul cum corpore, atque in corpore incipit eſſe Anima, dum generatur homo, cum ſit ipſius ratio, ſeu forma. Ariſt. lib. 12. Met. tex. 16.

Neceſſe igitur eſt vt deſinat eſſe.

Reſpondetur. Si dictum Philoſophi ad formas transferatur,formæ quæ incipiunt eſſe dependenter a corpore ita vt ex illius potentia educantur, deſinunt eſſe. Sed Anima licet in corpore innaſcatur, non corrumpitur ex Ari-

 ſtotele

ſtotele tex.65.lib.1. de Anima, ſed permanet; quia de foris aduenit, vt ex eodem Philoſopho lib.2. de generatione Animalium cap. 3. ob quam etiam cauſam quamuis ſimul cum corpore, & in corpore producatur intellectus, poſterius tamen permanere nihil eſt quod prohibeat eodem Philoſopho teſte Met. lib. 12. tex. 17. & lib. 1. de Anima tex.65. cum melius illi ſit abſque corpore quàm in corpore eſſe, ex eodem tex.49. lib.1. de Anima: Intelligere namque perfectiori modo eſt ab intellectu extra corpus exiſtente Anima, quàm in corpore, vbi ſimul cum phantaſmate intelligit, & res ab omni materia ſeparatas, & ſe ipſam etiam intelligit per ſpecies intelligibiles rerum ſenſibilium.

OBIICIES IX.

SI Anima immortalis eſſet, daretur infinitum actù, quod Philoſophi ſententiæ repugnat.

Nam cũ Ariſtoteles ponat ab æterno mundum; infiniti fuiſſent geniti homines, quorum Animæ omnes ſimul exiſterent.

Non igitur humanus Animus eſt immortalis dicendus ex Ariſtotelis ſententia.

Reſpondetur. Animæ perpetuitas, aut interitus ex Philoſopho non dependet ex eo quod

mundus

mundus ſit aut in tēpore, aut ab æterno productus; ſed ex eo quod Anima habeat, vel non habeat propriam operationem, quam abſque inſtrumento corporeo exercere poſſit.

Nam ſi Anima non habeat propriam operationem, non eſt a corpore ſeparabilis: verum ſi habeat, ſeparabilis erit: habere autem propriam operationem ex Philoſopho ſupra demoſtratum eſt ex ijs quæ docet a tex.1.vſque ad 20. lib.3. de Anima.

Nec vnquam has duas quæſtiones, quod ego ſciam inter ſe contulit, multorum etiam Annorum adhibita diligentia.

Et ſi Philoſophus has duas quæſtiones inter ſe contuliſſet, quam ex his retractūrus fuiſſet, veram ne, quæ eſt de Animi immortalitate; an falſam, quæ eſt de Mundi æternitate?

Si quis rectè de Ariſtotelis ſcientia, atque ingenio ſentiret, potius iudicare deberet, eam ab ipſo retractandam fuiſſe, quæ eſt falſa ſententia, quæue ijs rationibus nititur, quibus reſpondere poſſunt, & de facto reſpondent multi, qui etiam Ariſtotelis Philoſophiam profitentur.

Leue eſt igitur argumentum quod ex falſo Ariſtotelis pronunciato adducitur contra immortalitatem Animæ, quam diſertis verbis verè affirmauit, rationibus demonſtrauit, obiectis ſatisfaciendo confirmauit.

Quare

Quare non ex mundi perpetuitate in qua errauit Philoſophus.

Sed ex operatione inueſtigandum eſt, num intellectus ſubſtantia ſit a corpore ſeparabilis, & per conſequens immortalis.

Verum non ſequitur etiam. Eſt æternus Mundus. Ergo infiniti ſunt geniti Homines, quorum Animæ ſimul exiſtunt. infiniti namq. homines generari non poterãt ſi mundus æternus fuiſſet: cum enim [a] materia rerum generabilium, & corruptibilium finita ſit, non poſſunt ſimul infiniti exiſtere Homines, quorum ſinguli aliquam [b] materiæ portionem determinatam neceſſariò requirunt, quæ quantumuis minima, totius Mundi materiam conſumpſiſſet. Nec ſatis fuiſſet ad infinitum Animarum numerum recipiendum, quæ ſimul exiſtere debuiſſent ſi ab æterno ante ſæcularia tempora Homines producti fuiſſent.

[a] Ariſt. lib. 1. de Cælo.

[b] Ariſt. de generat. Animalium lib 4. c. 4. circa mediũ.

Quare ob neceſſitatem materiæ, quæ requiritur in homine, infinitas hominum generationes negaſſet Philoſophus; nec fuiſſet coactus ob hanc rationem quod de immortalitate Animæ demonſtrauit retractare; quoniam ad defectum materiæ confugiens, vim argumenti poterat eludere, audacter negans infinitas dari poſſe Animas, cum infiniti Homines abſque conſumptione totius vniuerſi, & multorum aliorum exiſtere non poſsint.

Quod

Quod rationabiliter deduci potest ex ijs quæ docet Philosophus lib. 1. de Cælo tex. 120. 121. 124. & 125. quibus habet, nihil esse quod ab æterno generabile, aut corruptibile sit.

Nam quod generatur aliquando non fuit, vel potuit non esse prius, cum in conceptu generationis includatur tāquam terminus a quo priuatio [a]; quod de eo quod semper est negat posse dici Philos. tex. 121. lib. 1. de Cælo. Si igitur æternæ generationes esse non possunt, geniti in tempore Homines finiti sunt. Quare etiam si Animus ponatur immortalis, & æternus mundus, non ob id datur infinitum.

[a] Arist. lib. 1. Phys.

Potuisset enim dicere Philosophus si sibi constare volebat, a Deo hanc rerum vniuersitatem fuisse productam cum ijs omnibus indiuiduis, quibus mundus conseruaretur, & rerum omnium quæ extiterunt species vsque ad sæcularia tempora, idest quæ certis sæculis, ac determinatis numerantur, in quibus generationes inciperent: Et hæc, aut similia dicens, Mundi æternitatem cum Intellectus humani immortalitate, & finito Animarum numero coniungere poterat; nec debuisset illi graue esse retractare quæ posita Mundi æternitate sequuntur absurda.

Neque censendus est Philosophus tanquam lapidem lydium Mundi æternitatē asseruisse, ad quem veritas hæc quę est de Animi immor-

talitate relata dignosceretur: Nam Mundum æternum esse inter problemata posuit, de quibus esse possunt contrarij syllogismi, vt eius verba demonstrant Topicorum 1. cap. 9.

Sunt autem problemata, & de quibus contrarij sunt syllogismi: dubitationem enim habent vtrum sic se habent, an non sic, eò quod de vtrisque sunt rationes suasibiles. Et de quibus rationem non habemus, cum sint magna, difficilè arbitrantes esse propter quid assignare; vt vtrum Mundus sit æternus, an non: nam huiusmodi quæret aliquis.

Sunt qui scire cupiant, cur in Metaphysicis non egerit de humano Intellectu Philosophus, cum nō semel de humano Intellectu separato agere ad primā Philosophiā spectare docuerit.

His responderi potest. Nunquam pollicitus est Philosophus se de humano intellectu a corpore separato acturum; a quo ideo abstinuisse creditur; quia pauca de eo intelligi possunt naturali lumine; & ea explicauit quibus satis intelligere possumus, melius esse intellectui sine corpore quàm cū corpore esse. Extra corpus namque intelliget sine phantasmatibus, qui est illi magis connaturalis operādi modus.

De quo ex Sacris Eloquijs plura, & maiora cognoscemus sequenti sermone, qui erit de suprema Hominis felicitate.

EXPLI-

EXPLICANTVR TEXTVS, quibus Aristoteles ponit ea quæ humani Intellectus immortalitatem probant, atque confirmant.

VT autem melius intelligatur quomodo Philosophus eam dissoluat quæstionem, quam tex. 12. & 13. lib. 1. de Anima proposuerat: An scilicet ea pars Animæ, qua intelligit Anima, & sapit sit a corpore separabilis, & per consequens immortalis; Hic 20. primos textus lib. 3. de Anima cum sua interpretatione subijciendos esse duxi, quibus tanquam proprio loco necessaria ponit ad hanc veritatem inueniendam, quam quibusdam positis concludit, probat, & confirmat; contra quam obijcit, & obiecta diluit.

Περὶ δὲ τοῦ μορίου τῆς ψυχῆς, ᾧ γινώσκει τε ἡ ψυχὴ καὶ φρονεῖ, εἴτε χωριστοῦ ὄντος, εἴτε καὶ μὴ χωριστοῦ κατὰ μέγεθος, ἀλλὰ κατὰ λόγον, σκεπτέον τίν' ἔχει διαφοράν, καὶ πῶς ποτὲ γίνεται τὸ νοεῖν. **Textus Primus.**

De parte autem Animæ, qua cognoscit Anima, & sapit siue separabili existente, siue non separabili secundùm magnitudinem, sed secundùm rationem, considerandum est quam habeat differentiam, & quomodo tandem fiat ipsum intelligere.

 Cum

Cum superioribus libris egerit Philosophus de Anima in communi, Vegetante, atque Sentiente, acturus de ea parte Animæ, qua cognoscit Anima, & sapit, eius sibi differentiam inquirẽdam proposuit, & quomodo fiat ipsum intelligere; quæ duo ita inter se connexa sunt, vt vnum ad alterius cognitionem maximè conferat.

Arist. tex. 11. lib. 1. de Anima.

Cognita enim alicuius rei natura, substantia, seu essentia, quæ vltimò constituitur per differentiam, quæ propriæ passionis principium est, & causa, facilè est propria cognoscere accidentia, inter quæ propria est operatio.

Et vice versa passionis propriæ, vel operationis cognitio multum confert ad cognoscendum quid est, vt idem Philosophus docet tum alibi, tum lib. 1. de Anima tex. 11.

Quibus duobus intellectis, scilicet cognita differentia intelligentis Animæ, atque operatione propria, quæ est ipsum intelligere, cognoscemus Intellectum impassibilem, simplicem, atque impermixtum esse, propriam habentem operationem, quam non exercet instrumento corporeo; & per consequens immaterialem, separabilem, atque immortalem, vt eum concludit Philosophus tex. 7. lib. 3. de Anima.

Atque ita satisfiet Quæsito quod proposuerat Aristoteles lib. 1. de Anima tex. 12. & 13.

post

post alia multa quæsita de Anima in communi, Vegetante, ac Sentiente, quibus satisfactum fuit ab Aristotele primis duobus de Anima libris.

Εἰ δή ἐστι τὸ νοεῖν, ὥσπερ τὸ αἰσθάνεσθαι, ἢ πάσχειν τι ἂν εἴη ὑπὸ τοῦ νοητοῦ, ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον. Textus II.

Si igitur est ipsum intelligere sicut sentire, aut pati aliquid vtique erit ab ipso intelligibili, aut tale aliquid aliud.

Vt inueniat Philosophus intelligentis Animæ differentiam ab alijs Animæ partibus, quam primo loco sibi quærendam proposuit, ab operatione ipsius intelligentis Animæ, quæ est ipsum intelligere, de quo secundo loco sibi considerandum dixit, inchoat sermonem; quia cuiusque rei operatio notior nobis est, quàm vltima ratio, seu differentia.

Et primò tanquam certum ex antedictis lib.2. a tex.55. in animo retentis concludit. Si intelligere est sicut sentire, erit ex eo quod Intellectus intelligẽdo patiatur recipiens aliquid ab intelligibili obiecto, vel tale aliquid aliud. Idest Intellectus dum intelligit aut aliquid recipiet ab ipso intelligibili obiecto, vel si intelligere non sit ex eo quod Intellectus patiatur, aliquid recipiens ab intelligibili obiecto, erit tamen tale aliquid aliud; hoc est si Intellectus

intelligendo non recipit species ab intelligibili obiecto, erit tamen aliquid aliud ipsum intelligere, quod fiet per receptionem intelligibilis speciei, quæ non producetur ab obiecto intelligibili, sicut sensibilis species producitur ab obiecto sensibili; sed producetur ab Intellectu agente, qui est immaterialis facultas, separabilis a corpore, & per consequens immortalis; quia Intellectus possibilis, qui est ea pars Animæ, qua intelligit Anima, & sapit, simplex, impermixtus, & separabilis est, & per consequens immortalis, nihil ab obiecto intelligibili, quod est corpus recipere potens, quod non potest quicquam producere in immateriale, incorporeumque subiectum, qualis est Intellectus.

Arist. lib. 3. de Anima tex. 19.

Et ideo vt infra patebit a tex. 17. ad producendas species in intellectum possibilem posuit Aristoteles intellectum agentem, qui item est simplex, impermixtus, a corpore separabilis, atque immortalis.

At si quis diceret. Intellectus non solum intelligit corpora; sed & se ipsum, Intelligentias, & Deum.

Poterit igitur ab his obiectis intelligibilibus, quæ immaterialia sunt recipere species.

Ergo intellectus intelliget recipiens aliquid ab intelligibili obiecto.

Sic

Sic obijcienti ex Philosopho responderi posset, Intellectum in corpore existentem seipsum, Intelligentias, & Deum intelligere per species intelligibiles rerum sensibilium: concipit enim hæc ad modum corporis, ac si haberent quantitatem, cæteraque sensibilia accidentia.

Nec tamen falsus est Intellectus dum concipit immaterialia ad modum corporis: illa enim non dicit, aut affirmat esse corporea; sed cognoscit se ratione modi existendi, quem habet in corpore non posse cognoscere immaterialia nisi per species intelligibiles rerum sensibilium.

Et ideo cognoscit sibi quatenus Intellectus est, melius esse extra corpus quàm in corpore esse; vt idem Philosophus docet tex. 49. lib. 1. de Anima.

Ἀπαθὲς ἄρα δεῖ εἶναι, δεκτικὸν δὲ τοῦ εἴδους, καὶ δυνάμει τοιοῦτον, ἀλλὰ μὴ τοῦτο· καὶ ὁμοίως ἔχειν, ὥσπερ τὸ αἰσθητικὸν πρὸς τὰ αἰσθητά, οὕτω τὸν νοῦν πρὸς τὰ νοητά. Textus III.

Impassibilem ergo oportet esse, susceptiuum autem formæ, & potentia huiusmodi, sed non hoc. Et similiter se habere sicut sensitiuum ad sensibilia, sic intellectum ad intelligibilia.

Ijs quæ de actu intelligendi breuiter sed scitè dixit Philosophus tex. 2. consequenter addit: vnam

vnam differentiam inter intelligendi facultatem, & sensum, docens impassibilem esse intellectum, idest recipiendo formas rerum intellectilium nihil pati actione quæ destruat; dum enim recipit formas, seu rerum species Intellectus, patitur quidem, at non destruitur, sed perficitur: aliàs & ijs ipsis, quæ antecedenti textu dixerat contraria poneret, & secunda textus dictio prioris dictionis sensum destrueret. Nam si Intellectus est susceptiuus formæ, procul dubio intelligendo patitur, vti antea textu 2. expresse dixerat, docens ipsum intelligere esse quoddam pati.

Verum alio modo patitur Intellectus recipiendo intellectilis obiecti species ac patiatur sensus, qui recipiendo species licet ab illis perficiatur, cum tamen sit potentia organo vtens ad sentiendum, in quod sensibile obiectum non solum species, sed etiam qualitatem realem interdum destruentem producit, aut alio modo percutiendo dissipat, vt vehemens lumen oculum, ratione alterius destruitur sensus organo destructo, a quo cum dependeat sentiendi facultas quoad operationem, & esse, ipso destructo quantum est ex se, & ex natura sua, necesse est desinat esse sensus.

Quod ex consequentibus textibus etiam aperte constabit, in quibus addentur ea quæ in hoc textu desiderari possent ad perfecte intelligen-

telligendum differentiam eius Animæ partis, qua cognoſcit Anima, & ſapit; cuius differentia per operationem cognita, ex vtroque concludit Ariſtoteles Intellectus impermixtioné, ſeparabilitatem, & per conſequens immortalitatem.

Ex eo enim quod Anima ſit ſimplex, impermixta, non vtens ad intelligendum inſtrumento corporeo, ab illo non dependebit, ſed poterit ipſo deſtructo permanere, perfectioremq. exiſtendi modum habebit extra corpus quàm in corpore. Nam melius eſt illi ad intellectus actum eliciendum ſine corpore quàm cum corpore eſſe: quia tunc erit apta intelligere res immateriales, vt ſe ipſam, Intelligentias, & Deum abſque ſpeciebus rerum ſenſibilium. Ariſtot. lib. 1. de Anima. tex. 49.

Quodque de Intellectus impaſſibilitate diximus verum eſſe, quæcunque hoc textu dicuntur ſignificant, & infra demonſtrando probabit Philoſophus.

Hoc enim textu impaſsibilem docet eſſe Intellectum, ſuſceptiuum formæ, ideſt ſpeciei, qua determinatur ad intelligendum, qui antequam recipiat intelligibilis obiecti ſpeciem, non eſt ipſa ſpecies, nec illam in ſe actù habet, ſed potentia tantum.

Quod explicat a ſenſu ducta ſimilitudine, docens eodem modo ſe habere Intellectum ad intelligibilia, quemadmodũ ſenſus ad ſenſibilia,

ſibilia, qui nec ſenſilis obiecti ſpecies eſt, nec illam habet antequam ſentiat.

Non patitur igitur Intellectus recipiendo ſpecies actione quæ deſtruat aut ratione ſui, aut ratione alterius, ideſt organi, ſicut patitur ſenſus, qui eſt potentia in organo exiſtens; eſto Intellectus ſit ſuſceptiuus formæ, & eodẽ modo ſe habeat ad intelligibile obiectum, eiuſq. ſpeciem, ſicut ſe habet ſenſus ad obiectum ſenſibile quoad illius ſpeciei receptionem: cum hac tamen differentia, vt Intellectus recipiens ſpeciem non patiatur, aut actione deſtruente, aut ad deſtructionem diſponente, ſicut deſtruitur ſenſus ratione organi, in quo recipitur, & a quo dependet quoad exiſtendi, atque operandi modum.

Textus IV. Ἀνάγκη ἄρα, ἐπεὶ πάντα νοεῖ, ἀμιγῆ εἶναι, ὥσπερ φησὶν Ἀναξαγόρας, ἵνα κρατῇ, τοῦτο δ᾽ ἐστίν, ἵνα γνωρίζῃ· παρεμφαινόμενον γὰρ κωλύει τὸ ἀλλότριον, καὶ ἀντιφράττει.

Neceſſe eſt itaque, quoniam omnia intelligit, immiſtum eſſe, ſicut dicit Anaxagoras, vt dominetur. hoc autem eſt, vt cognoſcat. Nam iuxta apparens prohibet, & obſtruit alienum.

Cum ſuperiori textu docuiſſet Ariſtoteles, Intellectum impaſſibilem eſſe, ſuſceptiuum autem formæ, & ſic ſe habere Intellectum ad intelligibilia, quemadmodum ſe habet ſenſus ad

sensibilia, cum aliqua tamen differentia; quia Intellectus patitur tantum actione perficiente, sensus autem etiam destruente; docet Anaxagoræ etiam addens auctoritatem, Intellectum impermixtum esse, idest nullam in sui essentia, substantia, seu natura admittere aut Elementorum, aut alicuius corporis admixtionem: sed esse puram quandam naturam ab omni corporea admixtione, ac compositione seiunctam, vt possit intelligere omnia.

Nam si alicuius corporis admixtionem in sui substantia admitteret, non posset cætera intelligere. Intus enim apparens prohibet, & obstruit contrarium; vt magis etiam declarari potest exemplo sensorij, & sensus, qui non potest sentire cætera quando sensorium affectum est qualitate aliqua: vt si oculus aliquem colorem in notabili aliquo gradu habeat, experimur videre obiecta cum ea qualitate, quæ est in sensorio. Exempli causa, si sit flauus oculus, apparent omnia flaua. Quod idem etiam accidere experimur cum per coloratum medium intuetur obiecta, vt si conspicilia sint rubri coloris, rubra videntur quæcunque intuetur oculus.

Et ex immistione, ac simplicitate, quam ita habet ea pars Animæ, qua cognoscit Anima, & sapit, vt sit omnino immaterialis, tum quia nec est materia, nec composita ex materia, siue

materiali ſubſtantia, neque aliquo alio modo corpus eſt; tum etiam quia non depẽdet a materia, ſeu corpore tanquam à recipiente, aut ſuſtentante ſubiecto, cum nullo inſtrumento corporeo ad intelligendum vtatur, ſed ſe ſola intelligat; ſeparabilis, & per conſequens immortalis conuincitur eſſe: quia etiam diſſoluta a corpore manere poterit; & cum ſit ſimplex, non poterit etiam in partes diſſolui: & conſequenter ſi ſemel abſque corpore exiſtere poſſe concluditur, poterit ſine illo ſemper exiſtere, atque immortalis eſſe: & melius illi erit ſine corpore quàm cum corpore eſſe, vbi perfectiorem exiſtendi, & operandi modum habebit.

Ariſt. tex. 49. lib. 1. de Anima.

Textus V. Ὥστε μηδ᾽ αὐτοῦ εἶναι φύσιν τινὰ μηδεμίαν, ἀλλ᾽ ἢ ταύτην, ὅτι δυνατόν. ὁ ἄρα καλούμενος τῆς ψυχῆς νοῦς, λέγω δὲ νοῦν, ᾧ διανοεῖται καὶ ὑπολαμβάνει ἡ ψυχή, οὐδέν ἐστιν ἐνεργείᾳ τῶν ὄντων πρὶν νοεῖν.

Quare neque ipſius eſſe naturam aliquam vnam niſi hanc quod poſſibilem, vel poſſibilis. Qui igitur vocatur Animæ Intellectus: dico autem Intellectum, quo intelligit, & exiſtimat Anima: nihil eſt actù eorum quæ ſunt antequam intelligat.

Ex antecedenti textu poſitis deducit Philoſophus, cum Anima ſimplex ſit, & impermixta, vt intelligat ita vt dominetur, id eſt vt libera

sit, & nullum habeat impedimentum, quod ipsam prohibeat ne possit intelligere omnia, Intellectum qui ea pars Animæ est, qua intelligit, & existimat Anima, nullam habere naturam nisi hanc, quod est esse possibilem, idest puram potentiam ad omnium intellectilium rerum recipiendas species, quibus ad intelligendum determinetur.

Negat autem hic solum Animam in corpore existentem esse vnum quoddam intelligibilium obiectorũ. Nam non intelligit etiam se ipsam in corpore existentem, nisi per intellectiles species rerum sensibilium, atque corporum, ad quorum similitudinem intelligit etiam ea quæ sunt ab omni corporea concretione seiuncta, vt sui substantiam, Angelos, & Deum.

Non negat igitur hic simpliciter, & absolutè Philosophus, Intellectum qui est ea pars Animæ, qua intelligit Anima, & sapit, esse actù in aliqua specie rerum, cum sit forma, de cuius ratione est vt sit actus; sed negat in corpore existentem esse vnum intelligibilium, quod etiam possit à se ipso cognosci absque specie, vt ex textu 8. infra patebit. Aristot. lib. 2. Phys. tex. 28. & lib. 12. Metaph. tex. 16.

Verum ad quoduis intelligendum indiget intelligibili specie, quæ ab intellectu agente, qui etiam est immaterialis, impermixtus, & immortalis producitur, vt a tex. 17. huius tertij libri

libri videre est apud Philosophum.

Igitur ex eo quod in corpore existens Anima nullum sit intelligibilium obiectorum, quæ sunt corpora, quæ primò, & per se ab Anima in corpore existente intelliguntur, & ad quorũ similitudinem intelligit cætera, probatur nec mixta corporibus, nec corpus esse; atque ita immaterialis omninò conuincetur esse (quantum sat est ad hoc vt dicatur immortalis) si non dependeat etiam a corpore tanquam a recipiente, ac sustentante subiecto, quod probabit infra Philosophus ex eo quod habeat propriam operationem, ad quam exercendam non vtitur instrumento corporeo.

Textus VI. Διὸ οὐδὲ μεμίχθαι εὔλογον αὐτὸν τῷ σώματι· ποιὸς γὰρ ἄν τις γίγνοιτο, θερμὸς ἢ ψυχρὸς, κἂν ὄργανόν τι εἴη, ὥσπερ τῷ αἰσθητικῷ, νῦν δὲ οὐδέν ἐστι. καὶ εὖ δὴ οἱ λέγοντες τὴν ψυχὴν εἶναι τόπον εἰδῶν, πλὴν ὅτι οὔτε ὅλη, ἀλλ' ἡ νοητικὴ, οὔτε ἐντελεχείᾳ, ἀλλὰ δυνάμει τὰ εἴδη.

Vnde neque rationabile est ipsum mistum esse cum corpore. qualis enim quidam vtique fieret calidus, aut frigidus, & ei instrumentum aliquod esset sicut sensitiuo. nunc autem nullum est. Et benè vtique qui dicunt Animam esse locum formarum: nisi quod non tota, sed intellectiua, neque actu, sed potentia formæ.

Ex ijs quæ docuit Philosophus supra, concludit, & probat, Intellectum non esse per-

mixtum

mixtũ corpori itaut sit vel corpus, vel mixtum etiam ex corporibus, quia reciperet corporum qualitates, vt calorem, aut frigus, quę sunt qualitates, quæ possent ipsum intellectum vel destruere, vel ad interitum disponere; quod negauit textu 3. dum dixit, impassibilem oportere esse Intellectum, actione scilicet destruente.

Neque solum hoc modo dicitur Intellectus immaterialis, & incorporeus esse ex eo quod non sit corpus, neque mistum corporibus: Nam hoc etiam conuenire posset sensibus, si sunt simplices qualitates: quia etiam simplices qualitates nec sunt corpora, nec mixta corporibus, vt calor, aut frigus, quæ nec sunt corpora, nec mixta ex corporibus, quamuis sint corporum qualitates.

Sed etiam docet non posse intelligentem Animam materialem esse, quia in materia, aut in corpore sit, a quo tanquam a subiecto recipiente, ac sustentante dependeat: ad intelligendum enim vteretur instrumento corporeo; quo cum non vtatur, est independens a materia, & habens propriam operationem, quam se sola exercet.

Ex qua textu sequenti Aristoteles concludit, Animam intelligentem a corpore separabilem.

Quod est id quod proposuerat tex. 12. & 13. lib. 1. de Anima; & probandum docuit

si Ani-

ſi Anima habeat propriam operationem.

Ex qua arguitur eſſe independens a corpore tanquam a ſubiecto recipiente, ac ſuſtentante, & per conſequens ſine illo exiſtere poſſe.

Quod enim habet operationem quæ ſine corpore eſſe poſſit, neceſſe eſt ipſius eſſe, atque ſubſtantiam a corpore ſeparabilem eſſe, atque adeo immortalem.

Textus VII. Ὅτι δ' οὐχ ὁμοία ἡ ἀπάθεια τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ τοῦ νοητικοῦ, φανερὸν ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων, καὶ τῆς αἰσθήσεως. ἡ μὲν γὰρ αἴσθησις, οὐ δύναται αἰσθάνεσθαι ἐκ τοῦ σφόδρα αἰσθητοῦ, οἷον ψόφου ἐκ τῶν μεγάλων ψόφων, οὐδ' ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ὀσμῶν καὶ χρωμάτων, οὔτε ὁρᾶν οὔτε ὀσμᾶσθαι. ἀλλ' ὁ νοῦς ὅταν τι νοήσῃ σφόδρα νοητὸν, οὐχ ἧττον, νοεῖ τὰ ὑποδεέστερα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον· τὸ μὲν γὰρ αἰσθητικὸν οὐκ ἄνευ σώματος, ὁ δὲ νοῦς χωριστός.

Quod autem non ſimilis ſit impaſſibilitas ſenſitiui, & intellectiui, manifeſtum eſt ex ſenſorijs, & ſenſu. Senſus enim non poteſt ſentire ex vehementi ſenſibili: vt ſonum ex magnis ſonis, neque ex fortibus odoribus, & coloribus videre, aut odorari. Sed Intellectus cum aliquid intellexerit valde intelligibile, non minus intelligit inferiora, ſed & magis. Senſitiuum enim non ſine corpore eſt,* hic autem ſeparabilis eſt.

*intellectus

Qui ſupra docuerat Philoſophus intelligere eſſe quoddam pati, impaſſibilem tamen

pronun-

pronunciauit intellectum, quia non destruente, sed perficiente tantum patitur passione: consequenter etiam docuit simplicem esse Intellectum ipsum, atque impermixtum, vt intelligere possit omnia, quorum si aliquod esset actù, non posset cætera intelligere, & ideo potentia tantum docuit esse quæcunque intelligit; qui cum nõ vtatur instrumento corporeo ad intelligendũ, alio quodam modo excellentiori, atque perfectiori est impassibilis Intellectus, quo non sunt impassibiles sensus. Sensus enim cum tanquam instrumento vtantur sensorio ad sentiendum, quod potest & alterari, & destrui; ipsi etiam consequenter alterari, & destrui possunt, alterato, atque destructo sensorio, quod ex vehementi sensibili aut dissipatur, aut actionem recipit, quæ ad interitum disponit, vel molitur interitum.

Cuius rei etiam signum est, quod postquam senserunt vehemens sensibile sensus, sentire non possunt: vt sonum ex magnis sonis: neque ex fortibus odoribus, & coloribus videre, aut odorari.

At contra Intellectus cum aliquid intellexerit valdè intelligibile, non minus intelligit inferiora, sed magis.

Ex quibus omnibus concludit Philosophus, sensum non posse esse sine corpore. Intellectum autem separabilem esse, & per consequens

quens immortalem: quod est illud quod proposuerat tex.12. & 13. lib. 1. de Anima.

Est enim Intellectus impassibilis, simplex, & impermixtus, potentia tantum quæcunque intelligit, non vtens instrumento corporeo, & per consequens immaterialis, cum nec corpus sit, nec corpore mixtus, nec a corpore tanquam a recipiente, ac sustentante subiecto dependens, sicut dependent sensus, & per consequens habens propriam operationem; & ideo separabilis, atque immortalis.

Ex his igitur habemus quæ sit differentia inter Intellectum, & alias Animæ partes; & quomodo fiat ipsum intelligere: quod cum fiat absque instrumento corporeo, docet Philosophus, Intellectum sine corpore esse posse, a quo est separabilis, & per consequens immortalis, vt magis etiam patebit ex ijs quæ subsequentibus textibus habet Aristoteles.

Quod si dicta Philosophi hoc textu redarguas, verum non esse intellectum intelligendo non defatigari, nec eius cognitionem perturbari destructo, aut perturbato sensorio, experientia contrarium docente, cum & marcescat Intellectus, senio debilitetur, & perturbetur ita ex corporis passionibus, vt nec etiam possit quicquã intelligere; sicut quas in Amentibus experimur passiones manifestant.

Respondetur. Hæc patitur Intellectus ratione

tione modi operandi, quem in corpore habet, qui cum non operetur, niſi præeunte imaginationis, ſeu phantaſiæ actione, ſaltem dum primò intelligit; perturbatur ratione alterius.

At ſi natura ipſius intellectus ſpectetur, cui melius eſt abſque corpore quam in corpore eſſe, impaſſibilis eſt, nec quicquam detrimenti pati poteſt ex corporis diſſolutione, aut ſeparatione quoad ſui ſubſtantiam, atque operationem, quæ ſimpliciter, & abſolutè eſt independens a corpore. Cuius rei indicium eſt, quia nec etiam in corpore exiſtens Anima vtitur inſtrumento corporeo ad intelligendum, & intelligens quæ ſunt maximè intelligibilia eſt apta intelligere inferiora magis. Ariſt. lib. 1. de Anim. text. 49

Quod ſi hoc idem in imaginatione contingere dicas.

Ex ſe tamen arguitur imaginationem pati poſſe actione quæ ad eius interitum diſponat, aut ipſam deſtruat: quia cum ſit potentia & dependens ab inſtrumento corporeo quoad eſſe, cum non ſit ſolius Animæ facultas, ſed etiam corporis; & quoad operationem, cum inſtrumento corporeo ad ſentiendum vtatur; Neceſſe eſt ipſam quoad ſui ſubſtantiam deſtrui, vt eius indicat operatio, quæ fit per ſenſorium, quod eſt alterabile, diſſolubile, ac corruptibile corpus.

Solus igitur intellectus propriam habet operatio-

rationem, & per conſequens ipſe ſolus in Homine eſt à corpore ſeparabilis, atque immortalis.

Textus VIII. Ὅταν δ' οὕτως ἕκαστα γένηται, ὡς ἐπιστήμων λέγεται ὁ κατ' ἐνέργειαν. τοῦτο δὲ συμβαίνει ὅταν, δύνηται ἐνεργεῖν δι' αὑτοῦ. ἔστι μὲν ὁμοίως, καὶ τότε δυνάμει πως, οὐ μὴν ὁμοίως, καὶ πρὶν μαθεῖν, ἢ εὑρεῖν. καὶ αὐτὸς δὲ αὑτὸν τότε δύναται νοεῖν.

Cum autem ſic ſingula factus eſt, vt ſciens dicitur qui ſecundum actum: hoc autem tum accidit, cum poteſt operari per ſe ipſum: eſt quidem ſimiliter & tunc potentia quodammodo, non tamen ſimiliter vt & erat antequam addiſceret, aut inueniret. Et ipſe autem ſe ipſum tunc poteſt intelligere.

Quæ de differentia intellectus ab alijs Animæ partibus, impermixtione, immaterialitate, atque ſeparabilitate antecedentibus textibus docuerat Philoſophus ex eo quod intellectus habeat propriam operationem, quam ſe ipſo immediatè poteſt elicere non vtens inſtrumēto corporeo, confirmat hoc tex. 8. docens poſt intelligibilium ſpecierum receptionem, intellectum qui iam eſt in actu poſſe intelligere per ſe ipſum quæcunque obiecta, quorum habet ſpecies, ac etiam ſe ipſum: quod eſt ſignum potentiæ independentis à corpore, & habentis propriam operationem, quam non exerceat

ceat vtens inſtrumento corporeo: quod & ſeparabilitatem a corpore, & immortalitatem humani Animi ſignificat, qui quando iam didicit, aut inuenit, tunc ita eſt actù ſciens, vt ſit etiam quodammodo in potentia ſciens. Nam intelligibiles ſpecies quas habet poſtquam didicit, aut inuenit, non faciunt intellectum formaliter intelligentem in actu ſecundo, ſed cauſaliter tantum, & vltimò aptum intelligere.

Quare intellectus poſt ſpecierum receptionem eſt in actu, & quodammodo in potentia. habet namque tunc ſpecies, per quas eſt potens intelligere, ſed per ſpecies ſolum non eſt formaliter intelligens: ante productionem verò ſpecierum potentia erat & ad recipiendas ſpecies, & intelligendi actum.

Diuerſimode igitur eſt potentia antequam didicerit, aut inuenerit ac ſit poſtquam iam aut didicit, aut inuenit.

Sicut habitus ſcientiæ non eſt ſciendi actus, ſed id quo vltimò cõſtituitur intellectus aptus, & promptus ad facilè intelligendum abſque difficultate, atque labore. Quod ideo dixi vt intelligeremus habitum naturalem non eſſe ſimpliciter neceſſarium ad operandum; cum ex frequentatis actibus, qui neceſſariò ipſum antecedunt generetur.

Quomodo autem rerum omnium, quas intellectus intelligit, recipiat ſpecies, & fiat

ſciens in actu, docebit infra Philoſophus, dum quę in contrarium obijciuntur infirmabit.

Textus IX. Ἐπεὶ δ' ἄλλο ἐστὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὸ μεγέθει εἶναι, καὶ ὕδωρ, καὶ τὸ ὕδατι εἶναι. οὕτω δὲ καὶ ἐφ' ἑτέρων πολλῶν, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πάντων. ἐπ' ἐνίων γὰρ ταὐτόν ἐστι τὸ σαρκὶ εἶναι, καὶ σάρκα. ἢ ἄλλῳ, ἢ ἄλλως ἔχοντι κρίνει. ἡ γὰρ σὰρξ οὐκ ἄνευ τῆς ὕλης. ἀλλ' ὥσπερ τὸ σιμὸν τόδε ἐν τῷδε.

Quoniam autem aliud eſt magnitudo, & magnitudini eſſe, & aqua, & aquæ eſſe, ſic autem & in multis alijs: ſed non in omnibus, in quibuſdam enim idem eſt eſſe carni, & carnem: aut alio, aut aliter habente diſcernit Intellectus. Caro enim non ſine materia eſt, ſed ſicut ſimum, hoc in hoc.

Textus X. Τῷ μὲν οὖν αἰσθητικῷ τὸ θερμὸν, καὶ τὸ ψυχρὸν κρίνει, καὶ ὧν λόγος τις ἡ σάρξ· ἄλλῳ δὲ ἤτοι χωριστῷ, ἢ ὡς ἡ κεκλασμένη ἔχει πρὸς αὑτήν· ὅταν ἐκταθῇ τὸ γὰρ σαρκὶ εἶναι καὶ κρίνει.

Senſitiuo igitur calidum, & frigidum iudicat, & quorum ratio quædam ipſa caro. Alio autem, aut ſeparabili, aut vt circumflexa ſe habet ad ſe ipſam, cum extenſa fuerit, carni eſſe diſcernit.

Textus XI. Πάλιν δ' ἐπὶ τῶν ἐν ἀφαιρέσει ὄντων, τὸ εὐθὺ ὡς τὸ σιμὸν μετὰ συνεχοῦς γάρ. τὸ δὲ τί ἦν εἶναι, εἰ ἔστιν ἕτερον τὸ εὐθεῖ εἶναι, καὶ τὸ εὐθὺ ἄλλῳ. ἔστω γὰρ δυάς. ἑτέρῳ ἄρα ἢ ἑτέρως ἔχοντι κρίνει. καὶ ὅλως ἄρα ὡς χωριστὰ τὰ πράγματα τῆς ὕλης, οὕτω καὶ τὰ περὶ τὸν νοῦν.

Iterum

Iterum autem in ijs, quæ in abſtractione ſunt, rectum vt ſimum. cum continuo enim eſt. Ipſum autem quid erat eſſe, ſi eſt alterum recto eſſe, & rectum, alio. Sit enim dualitas. Altero itaque, aut aliter ſe habente iudicat. Omnino ergo, vt ſeparabiles ſunt res a materia, ſic & quæ circa Intellectum.

Ad ea quæ his tribus textibus a Philoſopho dicuntur intelligenda, ſupponendum eſt, Res quæ ab Intellectu qui ſpeculatiuus dicitur cognoſcuntur, in triplici eſſe differentia, vt ſæpè Philoſophus: quæ ad triplicem etiam ſpectant ſcientiam, Phyſicam, Mathematicam, & Metaphyſicam.

Quæ enim a materia ſingulari non re, ſed ratione abſtrahunt, fidemq. faciunt intellectui medijs externis ſenſibus, ad eam quæ eſt de natura ſcientia ſpectant, qualia ſunt omnia naturalia corpora, præſertim ſublunaria, in quorum eſſentia includitur materia ſiue in indiuiduo, ſiue in ſpecie, vel etiam in genere conſiderentur.

Quæ verò a materia ſingulari, & vniuerſali non re, ſed ratione abſtrahunt, fidemq. ſunt apta facere Intellectui media imaginatione, ad Mathematicam pertinent, quæ conſiderat Quantitatem non quatenus eſt corporis terminus, ſed prout eſt ab omni corpore ſeiuncta; Ariſtot. lib. 2 Phyſ.

quæ

quæ tamen cum realiter a corpore ſeiungi non poſſit, Intellectu abſtrahitur.

Aliud verò genus eſt earum rerum quæ abſtrahunt a materia ſingulari, & vniuerſali non ſolum ratione, ſed etiam re, vt Angeli, & Deus; & hæc ſunt apta facere fidem Intellectui ſe ipſis, ad Metaphyſicamq. ſpectant, quæ conſiderat res ſecundum ea prædicata, quæ quantum eſt ex ſe, & ex natura ſua poſſunt re ab omni materia eſſe ſeiuncta.

His poſitis.

Sciendum eſt ex ijs quæ à nobis cognoſcũtur (quorum maxima pars ad hæc reuocatur, quorum vè exemplo vtitur Ariſtoteles ad explicandum id quo differunt ea quæ ſenſu cognoſcuntur ab ijs quæ Intellectu) inueſtigare Philoſophum quæ ſit differentia inter intellectum, & ſenſum, ex qua differentia cognoſcitur melius Intellectum habere propriam operationem, immaterialem eſſe, & per conſequens ſeparabilem, atque immortalem.

Quoniam igitur in multis rebus aliud eſt eſſe, aliud res ipſa cuius eſt eſſe; ideſt aliud eſt eſſentia, ſeu quod quid erat eſſe, & ratio rei; aliud res ipſa: vt aliud eſt Aqua, aliud Aquæ eſſe; ideſt aliud eſt Aqua; aliud quod quid erat eſſe, ratio, ſeu quidditas Aquæ: Et ſic in multis alijs, ſed non in omnibus: in quibuſdam enim idem eſt eſſe carni, & carnem, ſcilicet in qui-

bufdam

busdam non est distinctio inter rem, & rei rationem, quam interdum quod quid erat esse rei, essentiam, seu etiam substantiam nominamus; sed idem est ratio, & id cuius est ratio, vt contingit in ijs rebus, quæ sunt ab omni materiali concretione seiunctæ, qualis est Deus, Intelligentiæ, ac etiam Intellectus humanus à corpore separatus: Necesse est hæc aut alio, aut aliter se habente ab eodem discerni; tam enim ea quæ sunt physicæ, quàm ea quæ sunt mathematicæ, ac metaphysicæ contemplationis vna, eademq. Animæ potentia discernit, scilicet Intellectus, sed alio, idest alio determinatus obiecto, aut aliter se habente, scilicet eodem obiecto habente aliud abstractionis genus, vel etiam alio, idest alia specie, aut aliter se habente, si eadem species sit coniuncta cum actu, vel ab eo disiuncta. vel demum alio, scilicet alio habitu, aut aliter se habente, quando est coniunctus cum actu, seu ab eodem disiunctus. Nam res physicas habitu physico cognoscit Intellectus, experientia singularium adiutus, singularia autem, seu particularia rerum mathematicarum, vtpotè magis à materia abstracta, non cognoscuntur externorum sensuum experientia, licet in corpore existens Intellectus ad ea intelligenda phantasmatibus adiuuetur; cum tamen ad intelligenda quæ sunt à materia re, & ratione abstracta, necesse sit vt

Intell-

Intellectus a sensu, & imaginatione quantum potest in corpore existens abstrahat se, atque seiungat, vtpote qui debeat quas cognoscit res a materia separatas per modum corporum corpora non esse iudicare, & de ijs ea contemplari, quorum singularia nec sub externum, nec sub internum cadunt sensum.

Et indiuidua quæ sunt subiecta Naturæ vniuersalis, quam considerat Physicus, hæc sensibus subiecta sunt: quare non solum Intellectu, sed etiam sensu cognoscuntur; atque ita non solū eadem potentia, sed diuersa percipiuntur.

Indiuidua verò, & singularia quantitatis, quam considerat mathematicus, non solum externo sensu cognōscuntur, sed etiam ab Imaginatione, vel sensu communi, qui differentias dignoscit omnium externorum sensuum, vt coloris a sapore, & odoris a sono, in quibus omnibus aliquo modo quantitatem, quæ est commune sensibile apprehendit; nec eam ad vnum peculiarem sensum spectare cognoscit.

His accedens Intellectus abstrahens a sensibili corpore Quantitatem, de ipsa contemplatur quæcunque mathematicæ sunt disquisitionis.

Indiuidua verò rerum quæ ad metaphysicum pertinent, vt sunt quæcunque abstrahunt a materia non solum particulari, sed etiam vniuersali re, & ratione, intellectu tantum cogno-

ſcuntur, non externo aliquo, aut interno ſenſu percipiuntur. Et ideo ſeipſis fidem faciunt intellectui: qui quamuis in corpore exiſtens hæc ad modum corporum apprehendat, verumtamen hæc non eſſe corpora cognoſcens, multa de ipſis affirmat, & concludit, quæ non poſſunt de corporibus affirmari.

Ex his vlterius progrediens Philoſophus docet, ſenſu cognoſci calidum, & frigidum, & quorum ratio quædam ipſa caro: ſcilicet ſenſu cognoſcuntur ea quæ calida, aut frigida ſunt, & ea quorum ratio eſt in re ſenſibili, in qua ſenſus externus non diiudicat quæ ſint propria, ſeu communia, nec quo differat ratio, ſeu quodquid erat eſſe rei, & forma ab ea re, cuius eſt ratio, ſeu forma. Sicut neque Imaginatio diſtinguit quodquid erat eſſe rei, & rationem ab ipſa re: quamuis differentiam inter ſenſibile proprium, atque commune dignoſcat.

Alio autem, ſcilicet Intellectu, & ſeparabili, ideſt qui eſt potentia ſeparabilis a corpore (vt ego interpretor iuxta ſuperius dicta) cognoſcit, & diſcernit Anima diſtinctionem inter rem, & rei rationem, ſeu formam, vel quodquid erat eſſe rei: vt rationem carnis a carne.

Quod ſignum eſt in cognoſcendis etiam rebus phyſicis, quæ ſunt in materia immerſæ,

cum hæc diiudicet, ac diſtinguat Intellectus, ipſum eſſe facultatem ſeparabilem, atque immaterialem, & per conſequens immortalem: vt indicat præcipua eius operatio, quæ eſt ipſum intelligere, quod fit abſque inſtrumento corporeo, quodq; melius ab Intellectu fieret extra corpus quàm in corpore exiſtente; ſicut nobis argumento ſunt quæ extra corpus exiſtunt intelligentes mentes, quæ excellentiori, ac perfectiori modo intelligunt, quàm Anima in corpore exiſtens.

Verum cum & ipſa intelligat, eamq; operationem exerceat, quæ ſolius eſt intellectus, ipſa etiam immaterialis, a corpore ſeparabilis, & per conſequens immortalis eſſe aſſeritur, atque probatur ab ipſo Philoſopho.

Cuius rei etiam ſignum eſſe poteſt, quia cum Anima cognouerit rerum naturas, atque eſſentias abſque ijs rebus, quarum ſunt naturæ, atque eſſentiæ, ſuper ſe ipſam reflectens, & naturas a ſe abſtractas cognoſcens, comparat illas cum ijs totis, aut indiuiduis, a quibus abſtraxit: & in prima cognitione extenſæ lineæ comparatur; in ſecunda verò cognitione circumflexæ: tendentia enim illa prior in obiectum, qua abſtrahit naturam ab indiuiduantibus conditionibus, & materia, atque ab ijs omnibus, quæ rem ſenſibilem faciunt, quodammodo lineæ rectæ aſsimilatur. Cum

autem

autem naturam a ſe abſtractam intellectus cognoſcit, iterumq; ad ea, a quibus abſtracta eſt, comparat, circumflexæ lineæ ſimilis eſt.

Quod nobis non vulgare argumentum eſſe debet, in rebus etiam quæ cõſiderationis ſunt phyſicæ intellectum habere propriam operationem, quæ ſit ſolius Animæ, & non habentis, quæ immaterialitatem, ſeparationem, & per conſequens Animæ immortalitatẽ arguit.

Neque in rebus phyſicis tantum, ſed etiam in ijs quæ in abſtractione ſunt, & conſiderantur a mathematico diſtinguere eſt rationem, & quodquid erat eſſe ab ea re cuius eſt ratio, ſeu quidditas: vt rectum a ratione recti; in recto enim non ſolũ eſt conſiderare continuum, ſcilicet lineam verbi gratia, ſed & rectitudinem ipſam, quæ non eſt ipſa linea; cum eadem linea & recta, & curua eſſe poſsit.

Altero itaque, aut aliter ſe habente iudicat: nam hæ res, quæ ad Mathematicũm ſpectant, aut conſiderantur abſque diſtinctione eſſentiæ ab ea re cuius eſt eſſentia, & cognoſci poſſunt etiam ab Imaginatione, quæ & ſenſibile commune, & omnium externorum ſenſuum cognoſcit obiecta: aut conſiderantur hæc quæ in abſtractione ſunt abſque indiuiduis, in quibus exiſtunt, & ita vt in his etiam diſtinguatur eſſentia ab ea re cuius eſt eſſentia, & tunc alia potentia, ſcilicet ab Intellectu,

& aliter se habente, idest distincto habitu affecta cognoscuntur. quia scientiæ, quæ sunt habitus intellectus ita inter se distinguuntur sicut obiecta, quæ si a materia tantum singulari sint separabilia non re, sed ratione, physicæ sunt contemplationis: si verò abstrahant a materia singulari, & vniuersali non re, sed ratione, sunt mathematicæ considerationis: Et in his omnibus cum rationes rerum ab ipsis rebus abstrahat Intellectus, & a particularibus quæ in materia existunt naturam seiungat ab eis quæ indiuiduant conditionibus, res materiales quodammodo immateriales facit vt illas possit intelligere: quod signum est Intellectum ipsum immaterialem esse, & per consequens a materia, & corpore separabilem, atque immortalem.

Qui cum præterea etiam intelligat ea quæ a materia re, & ratione abstrahunt, qualis est Deus, Intelligentiæ, atque humanus Animus a corpore separatus, quorum contemplatio ad primum Philosophum spectat, qui ea considerat, quæ quantum est ex se, & ex natura sua a materia re, & ratione abstrahunt; nemini dubium esse potest in sententia Philosophi, quin hæc ab Intellectu solo absque instrumento corporeo cognoscantur: atque ita etiam certum erit Intellectum habere propriam operationem, immaterialem esse, a corpore separabi-

rabilem, & consequenter immortalem, vt indicat eius præcipua operatio, quæ est ipsum intelligere, quod arguit Intellectum impassibilem, simplicem, impermixtum, atque immaterialem, cui melius sit extra corpus quàm in corpore esse, vbi nullo sensuum impedimẽto detętus poterit intelligere melius quæcunque rationem intelligibilis habent. Quod ex ijs quæ infra docebit Philosophus dum satisfaciet obiectis adhuc manifestius erit.

Ἀπορήσειε δ' ἄν τις, εἰ ὁ νοῦς ἁπλοῦν ἐστι, καὶ ἀπαθὴς, καὶ μηδενὶ μηθὲν ἔχει κοινὸν, ὥσπερ φησὶν Ἀναξαγόρας, πῶς νοήσει, εἰ τὸ νοεῖν πάσχειν τί ἐστι. ᾗ γάρ τι κοινὸν ἀμφοῖν ὑπάρχει, τὸ μὲν ποιεῖν δοκεῖ, τὸ δὲ πάσχειν. Textus XIX.

Dubitabit autem vtique aliquis, si intellectus simplex est, & impassibilis, & nulli quicquam habet commune, sicut dicit Anaxagoras, quomodo intelliget, si intelligere pati quoddam est. in quantum enim aliquid commune vtrisque inest, hoc quidem agere; illud verò pati videtur.

Inuenta intelligentis Animæ differentia ab alijs Animæ partibus, quam sibi inquirendam proposuit Philosophus textu 1. huius lib. 3. docens quomodo fieret ipsum intelligere, ex quo deduxit Intellectũ impassibilem esse, impermixtum, ac simplicem; a corpore independentem, & per consequens immaterialem,

sepa-

ſeparabilem a corpore; atque immortalem, vt patet ex ijs quæ docuit a tex. 1. vſque ad 8. vbi enunciauit, intellectum ſeipſum intelligere, & conſequenter ſuper ſe ipſum reflectere, & tam multa de ſe, de ſuiq; cognitione intelligere, ac mouere quæſtiones, quot ſunt eæ quæ de intellectu diſputantur, ſiue ad ipſam intelligendi facultatem, ſeu actus, vel habitus pertineant; quæ omnia cum indicent intellectum immaterialem, eius etiam arguunt ſeparabilitatem, atque immortalitatem, quam non minus probant ea quæ docuit a textu 9. 10. & 11. vt patet ex dictis.

Hoc textu 12. incipit ſibi obijcere; & ex obiectis, obiectorumq; ſolutione manifeſtabitur magis, quæ ſit intelligentis Animæ differentia, & quomodo fiat ipſum intelligere, ex quibus etiam probabitur magis Intellectum immaterialem eſſe, a corpore ſeparabilem, & per conſequens immortalem.

Si Intellectus igitur ſimplex eſt, & impaſſibilis, alteriuſq; ordinis a corporibus quæ intelligit; & intelligere pati quoddam eſt; id eſt fit per receptionem ſpecierum intelligibilium, quæ ab obiecto in facultatem intelligentem deberent produci, quomodo poterit intellectus intelligere corpora, quibuscum non cõmunicat in materia; neq; patiens poſſit quicquam recipiendo pati ab eo quod eſt inferio-

ris

ris ordinis, siue illud sit destruens, siue etiam perficiens? Non enim corpus producere potest accidentia immaterialia, quales esse debent intellectiles species, si intellectus simplex, impermixtus, & immaterialis est, vt eius indicat propria operatio, quæ est ipsum intelligere, ad quam exercendam non vtitur instrumento corporeo.

Huic difficultati satisfacere incipiet Philosophus [a], doces Intellectum eam habere cum obiecto proportionem, quæ satis est ad hoc vt Intellectus possit recipere intelligibilis obiecti species: quoniam potentia est quodcunque intelligibile obiectum, vt antea docuerat [b].

a Textu 14. infra.

b Tex. 3. 5. 6. & 8. supra.

Sed quia obiectum ipsum, quod corpus est, materiale cum sit non potest sui intelligibiles species producere in Intellectum, qui illarum est capax, a textu 17. in ea parte Animæ, qua intelligit Anima, & sapit duplicem Intellectus differentiam ponit: quarum vna potest intelligens Anima fieri omnia, quæ est Intellectus in potentia: aliam qua omnia facit, quæ est Intellectus agens.

Atque ita hanc plenè soluit difficultatem, vt suo loco explicabimus. Neque necesse erit quicquam recipiendo pati Intellectũ a corpore, quod nõ potest producere immateriale accidens, cuius solius est capax Intellectus, cum sit immaterialis, a corpore separabilis, atque

immor-

immortalis; corpus autem ſit materiale: cum quo licet Intellectus non communicet in materia; eam tamen cum illo habet proportionem, quæ ſatis eſt vt poſſit fieri intentionaliter, non realiter corpus vi intellectus agentis, qui facit producendo ſpecies intellectile eſſe corpus actù, quod potentia tantum erat intelligibile.

Textus XIII. Ἔτι δ' εἰ νοητὸς καὶ αὐτός· ἢ γὰρ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁ νοῦς ὑπάρξει, εἰ μὴ κατ' ἄλλο αὐτὸς νοητός. ἓν δέ τι τὸ νοητὸν εἴδει, ἢ μεμιγμένον τι ἕξει, ὃ ποιεῖ νοητὸν αὐτὸν, ὥσπερ τὰ ἄλλα.

Amplius autem, ſi intelligibilis & ipſe. aut enim & alijs inerit intellectus, ſi non ſecundum aliud ipſe intelligibilis ſit, vnum autem quoddam ſpecie ipſum intelligibile, aut aliquid mixtum habebit, quod ipſum facit intelligibilem, ſicut alia.

Aliam dubitationem ponit Philoſophus. An ſcilicet Intellectus intelligat qua ratione intellectilis eſt; aut ſecundum aliam rationẽ. Si ſecundum eam rationem qua intelligibilis eſt intelligit, & alia etiam intelligent; quia in ipſis eadem intelligibilis ratio eſt, ſi intelligibile eſt vnum ſpecie.

Si autem alio intelligit, & alio intelligibilis eſt: non erit igitur Intellectus impermixtus, & ſimplex; atque ita non poterit alia a ſe intelli-

telligere: habebit enim rationem vnam in se aut innatam, aut ad eius substantiam pertinentem, quæ impediet quo minus alia intelligere possit. Intus [a] enim apparens prohibet & obstruit contrarium.

[a] Aristoteles lib. 3 de Anima tex. 4.

Ex cuius dubij solutione constabit magis Intellectum simplicem, impermixtum, atque immaterialem esse, a corpore separabilem, & per consequens immortalem.

Textus XIV.

Ἢ τὸ μὲν πάσχειν κατὰ κοινόν τι, διὸ διῄρηται πρότερον, ὅτι δυνάμει πώς ἐστι τὰ νοητὰ ὁ νοῦς· ἀλλ᾽ ἐντελεχείᾳ οὐδέν, πρὶν ἂν μὴ νοῇ. δεῖ δ᾽ οὕτως, ὥσπερ ἐν γραμματείῳ ᾧ μηδὲν ὑπάρχει ἐντελεχείᾳ γεγραμμένον. ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ τοῦ νοῦ.

An pati quidem secundum communia aliquid diuisum est prius: quoniam potentia quodammodo est intelligibilia intellectus, sed actù nullum antequam intelligat. Oportet autem sic vt in tabula, in qua nihil est scriptum actù. quod quidem accidit in ipso intellectu.

Vt incipiat soluere dubitationem, quam proposuerat tex. 12. Aristoteles: quomodo scilicet Intellectus intelligere possit, si intelligere sit quoddam pati, quod non contingit nisi in ijs quæ aliquid commune habent: Cum verò Intellectus perficiente tantum passione, seu actione intelligendo patiatur, vt posit fieri intelligibile obiectum secundum similitu-

dinem, & intentionaliter, ſufficit vt ſit potentia quodcunque intelligibile quod fieri debet. Et hanc proportionem debet habere patiens cum eo quod debet fieri, vt ſit potentia illud quod fieri debet.

Intellectus autem potentia eſt quodcunque intelligibile; quia cuiuſque intelligibilis eſt aptus recipere intellectiles ſpecies, quæ immateriales ſunt; nec alicuius obiecti in ſe naturam, aut ſpeciem congenitam, vel conſubſtantialem habet, quæ ſit in ſui eſſentia incluſa; ſed eſt veluti tabula, in qua nihil eſt depictum actù, ſed quæ ſit apta recipere omnium rerum figuras, imagines, ſeu ſimilitudines, quas impreſſas dicimus ſpecies, quæ etſi a corporibus non poſsint produci in intellectum, quia corpus eſt materiale, intellectus autem immaterialis; in Anima tamen ponit infra Philoſophus[a] aliam Animi differentiam, quæ eſt Intellectus agens, qui producat ſpecies in eum qui eſt poſsibilis Intellectus; qui poſtquã factus eſt intelligibile obiectum ſecundum ſimilitudinem, aptus eſt intelligere ea obiecta quorum habet ſpecies.

[a] Textu 17.

Atque ita licet Intellectus qui poſsibilis eſt, ſit immaterialis, ſimplex, & impermixtus, poterit tamen pati, & fieri intelligibile obiectum per receptionem ſpecierum, non quæ producantur ab ipſis corporibus, quæ intelliguntur,

tur, quæ cum materialia ſint,& corporea,non poſſunt immaterialem, & incorpoream ſpeciem producere; ſed ab intellectu agente,qui item immaterialis eſt,atque incorporeus producuntur ſpecies.

Quamobrem ex eo quod pati debeat Intellectus intelligendo etiam materialia,& corporea obiecta, adhuc tamen incorporeus,& immaterialis, a corpore ſeparabilis, atque immortalis eſſe poterit.

Quod ſi ſenſibilia dicantur producere in ſenſum, ſeu ſenſorium formam ſine materia:

Id eſt, quia non producit verbi gratia Arbor in oculo Arborem,ſed ſimilitudinem, & ſpeciem Arboris, quæ non eſt corpus; & ideo dicitur eſſe forma ſine materia. Eſt tamen accidens, & a corpore productum, & in ſenſorio, quod corporeum eſt recipitur, ac ſuſtentatur; & propterea ſenſibilis ſpecies materialis eſt.

Verum intelligibiles ſpecies immateriales, atque incorporeæ ſunt; & ideo a principio quod eſt immateriale producũtur, & in ſubiecto etiam immateriali recipiuntur.

Quamobrem tam Intellectus agens, quàm Intellectus potentia, quem poſsibilem dicũt, immaterialis eſt, & per conſequens immortalis; vt indicat eius operatio, quæ eſt ipſum intelligere, quod demonſtrat intelligendi facul-

cultatem nec corpus esse, nec a corpore tanquam a recipiente, ac sustentante subiecto dependere.

Contra verò sensatio, quæ fit instrumento corporeo, & sensibiles species a sensorio pendent, & in ipso sustentantur: & ideo sensus non potest esse sine corpore; intellectus autem separabilis est; vt docuit supra Philosophus tex. 7.

Textus XV. Καὶ αὐτὸς δὲ νοητός ἐστιν, ὥσπερ τὰ νοητά· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄνευ ὕλης, τὸ αὐτό ἐστι τὸ νοοῦν, καὶ τὸ νοούμενον. ἡ γὰρ ἐπιστήμη ἡ θεωρητική, καὶ τὸ ἐπιστητὸν τὸ αὐτό ἐστι.

Et ipse etiam intelligibilis est sicut ipsa intelligibilia. In ijs enim quæ sunt sine materia, idem est quod intelligit, & quod intelligitur. Scientia namque speculatiua, & ipsum scibile idem est.

Textus XVI. Τοῦ δὲ μὴ ἀεὶ νοεῖν τὸ αἴτιον ἐπισκεπτέον. ἐν δὲ τοῖς ἔχουσιν ὕλην, δυνάμει μόνον ἕκαστόν ἐστι τῶν νοητῶν. ὥστ' ἐκείνοις μὲν οὐχ ὑπάρξει νοῦς. ἄνευ γὰρ ὕλης δύναμις ἐστὶν ὁ νοῦς τῶν τοιούτων. ἐκείνῳ δὲ τὸ νοητὸν ὑπάρξει.

Cur autem non semper intelligat, causa consideranda est. In habentibus autem materiam potentia solum vnumquodq; est intelligibilium. Quare illis quidem non inerit intellectus. Sine materia enim potentia est intellectus talium. Illi autem intelligibile inerit.

Satis-

Satisfacit Philosophus nũc Difficultatibus, quas proposuerat tex. 13. docetq́;, in ijs quæ sunt sine materia, & quæ simpliciter, & absolutè sui substantia intellectilia sunt, idem est quod intelligit, & quod intelligitur: in ijs enim quæ sui substantia, & essentia a materia abstrahunt, idem est quod intelligit, & quod intelligitur: immateriale namque sui substantia & intellectus est, & intelligibile obiectum.

Ea verò quæ materialia sunt, se ipsis non sunt intelligibilia, sed ratione alterius, scilicet ratione speciei, seu intelligibilis formæ.

Et ideo quæ materialia sunt quamuis sint intelligibilia, non tamen intelligunt; quia non sui substantia, & essentia immaterialia sunt, quod requiritur ad hoc vt aliquid simul sit intelligens, & intellectile.

Atque ita soluta manet difficultas illa, quomodo scilicet non omnia quæ intelliguntur intelligant.

Confirmatq́; præterea Philosophus in ijs quæ sunt sine materia idẽ esse quod intelligit, & quod intelligitur: quia scientia speculatiua, & ipsum scibile idem est. Nam etiam in ijs quæ materialia sunt, & per species intelliguntur, idem est scientia, & scibile: scientia namque in actu primo est intelligibilis species, quæ simul etiam est & intelligibile obiectum: quoniam ipsa specie fit vltimo potens intelligere intel-

intellectus, & materiale obiectum immateriale fit, atque intelligibile.

Quamobrem materiale obiectum non est aptum intelligere; quia non est per se, suiq; substantia intelligibile.

Obiectum verò immateriale sicut sui substantia intelligibile est, sic & intelligere aptũ: atque ita omni intelligibili per se, suiq; substantia inerit intellectus; non autem inerit intellectus intelligibili per aliud; qualia sunt corpora, corporibusuè immersa ita, vt ab ipsis essentiam sumant.

Quod si quis hinc vellet inferre, species ipsas & intellectiles, & intelligentes esse:

Ita est, sed non vt id quod intelligit, & quod intelligitur; verum vt id quo intelligit intellectus, & id quo intelligibile est obiectum.

Cur autem non semper intelligat quæ materialia sunt obiecta intellectus, facilis est responsio: actù enim non est obiectum intelligibile, nisi post receptionem specierum, per quas & obiectum intelligibile fit, & intellectus vltimò intelligere potens; non habet autem intellectiles rerum species nisi postquam aut didicit, aut inuenit.

Cur autem seipsum etiam non semper intelligat, ratio est; quia in corpore existens intellectus seipsum intelligit, & quæcunque etiam immaterialia obiecta ad modum rerum corporea-

porearum, & per intelligibiles ſpecies illarũ, vt inſinuauit Ariſtoteles tex. 8. & infra[a] plenius explicabit, dum declarabit quomodo ſenſibilia obiecta fiunt virtute intellectus agẽtis intellectilia, & [b] peculiares modos tradet, quibus intellectus in corpore exiſtẽs intelligit.

[a] tex. 18.

[b] a tex. 21. & præſertim tex 30 & 39. huius lib. 3.

Quare melius eſt intellectui ſine corpore quàm cum corpore eſſe; vt docuit idem Philoſophus tex. 49. lib. 1. de Anima. Extra corpus namque perfectiorem, ac puriorem exiſtendi, atque intelligendi modum habebit; nec vt ceſſet ab intelligendi actu neceſſe erit; ſicut in corpore exiſtens neceſſe eſt vt ab actu intelligendi abſtineat ſæpius: Nam in corpore exiſtens non incipit intelligere, niſi prius præeunte & externi, & interni ſenſus operatione, qui in ſomno communiter quieſcunt; & multis alijs modis impediri poſſunt quominus ſuam exerceant operationem, aut deficientibus ſpiritibus, aut impedito, vel deſtructo ſenſorio.

Neque etiam eſt neceſſarium, ſi intellectus ipſe intelligibilis eſt, vt aliquid mixtum habeat, per quod fiat intelligibile: nam in ijs quæ ſunt ſine materia, ſicut eſt intellectus, idem eſt quod intelligit, & quod intelligitur: Et quo perfectiori modo intelligibilia ſunt ea, quibus non ineſt materia, nec a materia dependent, eò perfectiùs intelligunt.

Quare

Quare perfectiori modo intelligunt Angeli, quas Intelligentias dicit Philoſophus, quã Animus noſter in corpore præſertim exiſtens. Et perfectiſſimo modo intelligit Deus, qui eſt ſua ipſius intellectio.

Cum autem Intellectus in corpore exiſtens ſe ipſum intelligat per ſpecies intelligibiles rerum ſenſibilium, ſeu corporum, quæ non poſſunt ſe ipſis producere ſpecies, quibus intelligantur, infra explicabit Philoſophus quomodo intellectus, qui potentia eſt intelligibile obiectum, fiat actù vltimò potens intelligere per ſpecies productas ab Intellectu agente, qui eſt alia Animæ differentia, quæ eſt apta facere intelligibilia actù, quæ tantum potentia intelligibilia erant.

Textus XVII. Ἐπεὶ δ' ὥσπερ ἐν ἁπάσῃ τῇ φύσει ἐστί τι, τὸ μὲν ὕλη ἑκάστῳ γένει· τοῦτο δὲ, ὃ πάντα, δυνάμει ἐκεῖνα. ἕτερον δὲ τὸ αἴτιον καὶ ποιητικὸν, τῷ ποιεῖν πάντα οἷον ἡ τέχνη πρὸς τὴν ὕλην πέπονθεν, ἀνάγκη καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν ταύτας τὰς διαφοράς.

Quoniam autem in omni natura eſt aliquid, hoc quidem materia vnicuiq; generi, id autem eſt quod potentia omnia illa, alterum autẽ cauſa, & factiuum, quod faciendo omnia quod ars ad materiam paſſa eſt: neceſſe eſt & in Anima has exiſtere differentias.

Textu autem hoc 17. ponit Ariſtoteles fundamen-

damentum, quo poſito excitatæ difficultates tex. 12. & 13. altius, atque profundius ſoluuntur, in Anima ipſa etiam ſecundum eam partem qua intelligit, & ſapit duplicem ponens differentiam, ſicut in omni natura: vnam ſecundum quam Intellectus eſt aptus omnia fieri, ideſt omnium rerum recipere intellectiles ſpecies, quibus ita perficitur, vt nihil recipiat, quod ad interitum diſponat, ſed recipit id quo & intellectus fit aptus vltimò intelligere, & obiectum intellectile. Species enim intellectiles rerũ ſunt id quo & intelligibile eſt obiectum, & intellectus intelligens: quæ ſpecies cum ſint immateriales formæ, neceſſe eſt in Anima ipſa aliam exiſtere differentiam, ſeu facultatem, quæ has producat ſpecies, quæ ſi ab ipſius Animæ facultate producantur, optimè ſaluatur quomodo intelligere ſit quoddã pati perficiens tantum, & non producatur ab obiecto corporeo, quod eſt materiale; ſed a potentia, quæ ſimplex ſit, impermixta, & immaterialis.

Quamobrem & intellectus qui eſt poſſibilis, intelligere poterit nihil a corporibus recipiens: & corpora ipſa intelligibilia fient, non tamen intelligent; quia illud ſolum eſt intellectile, & intelligens, quod eſt immateriale, ac impermixtum, nec dependens a corpore quoad ſui ſubſtantiam, & eſſentiam.

Textus XVIII. Καὶ ἔστιν ὁ μὲν τοιοῦτος νοῦς, τῷ πάντα γίνεσθαι. ὁ δὲ, τῷ πάντα ποιεῖν, ὡς ἕξις τις· οἷον τὸ φῶς. τρόπον γάρ τινα καὶ τὸ φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώματα, ἐνεργείᾳ χρώματα.

Et eſt quidam talis intellectus, quia omnia fit: quidam verò quia omnia facit; vt habitus quidam, quale lumen: quodam enim modo & lumen facit potentia exiſtentes colores actù colores.

Earumq; differentiarum, ſecundum quas Anima eſt apta omnia fieri, & facere, vnam Intellectum qui potentia, ſeu poſſibilem, aliã Intellectum qui agens eſt, dicit. Intellectus autem qui potentia, ſeu poſſibilis ea differentia Animæ eſt, quæ eſt apta omnia fieri intentionaliter, non realiter (ſpecies enim, quibus intelliguntur corpora, corporum ſimilitudines ſunt, non corpora) Non fit igitur omnia intellectus rerum omnium in ſe recipiens ſubſtantiam, ſeu eſſentiam, ſed rerum ſimilitudines, quæ dicuntur res illa, cuius ſunt ſimilitudines: ſicut imago Cæſaris dicitur eſſe Cæſar.

Eodem igitur modo & intellectus agens dicetur omnia facere, non quod rerum omnium ſubſtantiam in poſſibilem intellectum producat, ſed intellectiles formas, quæ ſunt rerum ſimilitudines, quibus & obiecta intellectilia

fiunt,

fiunt, & intellectus possibilis vltimò potens intelligere: postquam enim recepit species est aptus intelligere quoties aut Anima, aut Homo vult.

Arist. lib. 1. de Anima textu 55. & lib. 3. tex. 8.

Quare & Habitui, & Lumini cōparat agentem Intellectum Philosophus. Nam quemadmodum habitus est principium producendi ipsum intelligendi actum; sic intellectus agēs est principium producendi species, quæ ab intellectu agente productæ sunt id quo intellectus possibilis fit vltimò potens intelligere, & in actu primo intelligens; sicut per [a] intellectionem ipsam est in actu secundo, & formaliter intelligens.

[a] Aristoteles lib. 2. de Anima. tex. 56.

Et ideo illud idem præstat possibili intellectui intellectus agens vt sit simpliciter, & absolutè potens intelligere intellectus possibilis, quod præstat habitus ad facilè, ac promptè operandum.

Et sicut lumen facit actù colores visibiles, qui in tenebris erant potentia tantum colores, scilicet visibiles: ita intellectus agens producendo species, facit obiecta intelligibilia actù, quæ antea erant potentia tantum intellectilia.

Aristot. textu 67. & 73 lib. 2. de Anima.

Atque ita apparet quomodo scibile, & scientia idem sint, quod tex. 15. huius tertij libri pronunciauit Philosophus, & 19. ac 27. repetit. Nam intellectilis species est id quo & intellectus est aptus intelligere, & per con-

sequens scientia: & obiectum est aptum intelligi: & consequenter res ipsa quæ intelligitur.

Ex quibus etiam soluitur prima difficultas, quam proposuerat tex. 12. quomodo scilicet intellectus intelligat, si intelligere pati quoddam est; & Intellectus sit impassibilis, simplex, & immaterialis, a corpore separabilis, minimeq; in materia cum corporibus communicans: quia intellectus agens facit obiecta materialia actu intelligibilia producens species in eum qui est potentia, siue possibilis intellectus. Et ideo nihil est quod impediat quominus Intellectus possibilis immaterialis sit, a corpore separabilis, & per consequens immortalis; qui licet non sit aptus recipere species ab obiectis, quæ in corpore existens intelligit, quæ obiecta vel sunt corpora, vel ad modum corporum concipiuntur, & per species intellectiles rerum sensibilium intelliguntur, recipit tamen intelligibiles, atque immateriales species ab intellectu agente, qui alia est Animæ differentia, simplex, impermixtus, immaterialis, atque immortalis.

Et secunda etiam difficultas textu 13. proposita diluitur: quia etiam posito quod intellectus qua ratione intelligibilis est, sit etiam intelligens; non tamen corporibus, quibus conuenit vt intelligibilia sint, conuenit vt intelligant: Intellectus enim intellectilis est ra-

tione suæ substantiæ, atque essentiæ, quæ immaterialis est, quia nec corpus est; nec ita in corpore existit vt ab illo dependeat; & sit illius facultas; sed est solius Animæ facultas, quæ qua ratione intellectiua simul est & intellectilis ratione sui, sicut Intelligentiæ, ac Deus.

Hæc enim omnia sunt sine materia; sed ab ipsa proximius, aut remotius recedunt, quo magis illis conuenit esse perfectiorem, aut imperfectiorem actum: quare perfectissimo modo Deo qui per essentiam existit conuenit vt sit sine materia, quia est actus purus nihil in se habens, quod aptum sit recipere perfectionem; atque ita a materia maximè recedens, quæ est pura potentia: a qua adhuc magis recedunt Angeli quàm Anima nostra, quæ licet sit immaterialis, adhuc tamen est actus corporis, & pars Hominis, cuius est ratio, etiamsi se ipsa intelligibilis, non autem ratione alterius sicut corpora. Et ideo corpora quamuis intellectilia sint, non tamen intelligunt; quia id non eis conuenit ratione eorum substantiæ, quæ materialis est, & sit tantum intelligibilis per species. Intellectus autem sine materia est, atque adeo in ipso idem est quod intelligit, & quod intelligitur, vt docuerat supra Philosophus tex. 15. ad hanc ipsam difficultatem soluendam.

Quod si dicas, Intellectum etiam in corpore exi-

re existentem intelligi per species rerum materialium; Ergo non est sui substantia, & essentia intellectilis.

Respondetur, Id esse ratione modi existendi quem habet in corpore, in quo existens, omne intellectile ad modum corporis intelligit.

Verum si eius spectetur natura, substantia, & essentia, immaterialis est, & intellectilis tantum, aptusq; se ipso intelligere, & intelligi.

Aristot. lib. 1. de Anima tex. 49. Quare melius est illi sine corpore quàm cum corpore esse: extra corpus namque perfectiorem existendi modum, & intelligendi habebit.

Atque ita soluta remanet etiam tertia difficultas textus. 13. quomodo scilicet Intellectus etsi intellectilis sit, adhuc tamen eius intelligibilitas non impediat quo minus aptus sit intelligere alia a se: Immaterialia namque, & purè intellectilia quo magis intellectilia sũt, eò magis & ipsa sunt apta intelligere se ipsa, & alia a se distincta.

Quod si Intellectus in corpore existens non se ipsum intelligat absque specie; id est ratione modi existendi quem habet in corpore, in quo & Deum ipsum, qui est actus purus, & suum esse ad modum corporis intelligit.

Καὶ οὗτος ὁ νοῦς χωριστός, καὶ ἀμιγής, καὶ ἀπαθής. Textus XIX.

Et hic Intellectus separabilis, & immistus, & impaßibilis.

Affirmat de Intellectu agente Philosophus ipsum separabilem esse, & immistum, & impassibilem, quæ omnia Textu 3. 4. & 7. suprà de eo qui est poßibilis intellectus affirmauerat: de intellectu enim qui est possibilis, quique ea pars Animæ est qua cognoscit Anima, & sapit, enunciauit tex. 3. impassibilem esse, susceptiuum autem formæ, idest intellectilis speciei: impaßibilem verò esse, & susceptiuum formæ sibi inuicem pugnantia essent, nisi impaßibilis nomine intelligeretur id, quod non patitur paßione quæ destruat: illud enim secundum communem vsum strictè, ac simpliciter dicitur pati ex eodem Philosopho [a], quod recipiendo alteratur, & recipit id quo aut ad interitum disponitur, aut interitum subit: quia tunc pati secundum communem loquendi modum dicimur, cum aliquid naturæ nostræ repugnans, seu noxium recipimus: Nam quæ recipimus si nobis conferant, nosque perficiant, illa recipientes non dicimur pati, sed perfici; quamuis recipere sit quoddam pati, si ipsum pati in tota sua latitudine accipiatur.

[a] Lib. 2. de Anima textu 57.

Quan-

Quando igitur Intellectum impaſsibilem dicit tex. 3. eam paſsionem de ipſo negat, quæ eſt aut ad interitum diſponens, aut corruptio ipſa; vt ex eodem Philoſopho tex. 57. lib. 2. de Anima: ſicut hoc Textu 19. impaſſibilem dicit intellectum qui agens eſt; quia nihil recipere poteſt, quod eius moliatur interitum; & ideo immiſtus etiam, & ſeparabilis dicitur, & per conſequens immortalis; vti textu 4. intellectum qui potentia eſt immiſtum poſuit, & tex. 7. ſeparabilem à corpore, & per conſequens immortalem probauit.

Τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνέργεια.

Subſtantia ens actioni.

Cum de intellectu agente huius contextus initio enunciauerit Philoſophus ipſum eſſe ſeparabilem, & immiſtum, & impaſſibilem, quæ probauerat prius de intellectu qui poſſibilis eſt, quique ea pars Animæ eſt qua & cognoſcit Anima, & ſapit; hac ſecunda huius contextus 19. particula iterũ declarat magis quomodo intellectus agens non ſolum ab eo qui potentia eſt, ſeu poſsibilis intellectus; ſed etiam ab alijs agendi principijs diſtinguatur; docens ipſum ſui ſubſtantia eſſe ad agendum ordinatũ; & per conſequens ſpeciẽ ſumere ab actu; quod nõ conuenit omni agẽti principio.

Nam

Nam quemadmodum Intellectus qui potentia, seu possibilis dicitur, est ad recipiendum, quod est quoddam pati institutus: ita hic intellectus, qui est alia humani Animi differentia, est ad agendum, seu producendum species positus, & a Philosopho rationabiliter excogitatus vt producat intellectiles species in eum qui est potentia, seu possibilis intellectus; qui cum sit immaterialis, atque immistus, & superioris ordinis a corporibus quæ intelligit, non potest ab illis recipere intellectiles species, per quas determinetur ad illa eadem corpora intelligenda, vltimoq; fiat intelligere potens. Materiale namque accidens non potest recipi in subiecto, quod sine materia est, qualis est intellectus ex Philosopho tex. 15. & 16. huius lib. 3. Accidentia enim cum sumant speciem a subiectis, materiale, ac corporeum accidens recipi non potest in immateriali, incorporeoq; subiecto.

Igitur si intellectus intelligendo recipere debet intellectiles species, ne Auctor naturæ Deus in humani Animi productione defecisse videatur, eam in Anima excogitauit differentiam Philosophus, qua posset omnia intellectilia potentia actù intellectilia facere, intellectiles species in eum qui est possibilis intellectus producendo.

Qui Intellectus agens cum sit humani Ani-

mi differentia, speciem ab actu sumpns, a quo essentialiter dependet, Deus dici non potest: nam humanus Animus Deus esset, in compositionemq; rei creatæ veniret Deus, quod Actui purissimo, cuius essentia est, esse, repugnat.

Nec ylla est in hoc contextu dictio, quæ Intellectum agentem Deum esse significet.

Quod enim quidam hoc syllogismo malè ratiocinantes ex verbis Philosophi concludere nituntur.

Cuius substantia actio est Deus est.

Intellectus autem agens est eus, cuius substantia actio est.

Ergo intellectus agens Deus est.

Redarguitur quia Philosophus non dixit. Intellectus agens est ens substantia actio, itaut per resolutionem fiat hic sensus.

Intellectus agens est ens, quod ens est substantia, quæ substantia actio est. Nam in propositione Philosophi sic resoluta vt concludi posit intellectus agens esse Deus, & substantia, & actio debet esse casus rectus. At ex textu græco manifestè conuincitur neque substantia, neque dictio, quæ in hanc latinam dictioné actio vertitur esse casus rectus; sed obliquus. Dictio namque, ἔργῳ, cum iota subscripto, & articulo, τῷ, est dandi casus, & obliquus, & vt aliquem possimus illi dare con-

guen-

gruentem sensum, latinè in ablatiuum, quo græci carent, vertitur.

Dictio etiam, ἐνεργείᾳ, cum iota subscripto est item dandi casus, & latinè eodem casu accipitur, itaut sensus sit. Intellectus agens ens substantia actioni, idest ens per essentiam actioni, seu ad actionem, vel etiam ad agendum relatum, quod omni agenti facultati, quæ speciem ab actu sumit, ab eoq; essentialiter dependet, conuenit. quod de Deo affirmare, cum sit suum esse, & actus purus, omnibus rebus dans esse, nephas est.

Non est igitur necessarium, neque possibile ex verbis Philosophi concludere Intellectũ agentem esse Deum; quia Intellectus agens est de genere illius agentis potentiæ, quæ ab actu ita pendet, vt ab eo sumat speciem, naturam, substantiam, seu essentiam, quod primo enti, quod est causa causarum, totius esse fons, atque origo maximè repugnat, & aduersatur.

ἀεὶ γὰρ τιμιώτερον τὸ ποιοῦν τοῦ πάσχοντος, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ὕλης.

Semper enim honorabilius agens patiente, & principium materia.

Postquam de Intellectu agente pronunciauit Philosophus, ipsum separabilem esse, & immistum, & impassibilem, eundem ens sub-

ſtantia ad agendum dixit, vt probaret de eo, quod de intellectu potentia, ſeu poſsibili ſupra docuerat; agens enim qua ratione agens patiente honorabilius eſt: igitur intellectui agenti ea quæ in intellectu poſsibili perfectionem dicunt, non ſunt deneganda.

Eſt ergo intellectus agens etiam ſicut & poſsibilis, ſeparabilis, & immiſtus, & impaſſibilis.

Si autem intellectus agens Deus eſſet, vt quidam falsò ex Ariſtotele probare conati ſunt, poterat Philoſophus vnico verbo abſque comparatione ad intellectum qui eſt potentia id aſſerere; nec tantopere laborare debebat vt ipſum ſeparabilem, immiſtum, & impaſsibilem probaret; quem vt vidimus diſtinxit etiam ab omni agenti principio, quod non eſt ſui ſubſtantia ab actu dependens, & ad eundem tranſcendentaliter relatum.

Tantũ igitur abeſt vt voluerit Philoſophus dicere intellectum agentem eſſe Deum, dum ipſum ens ſubſtantia actioni pronunciauit, vt his verbis eum maximè à Deo diſcernat, qui eſt principium nulla ratione potens ab alio ſpeciem ſumere, ac dependere, cum ſit ſuum eſſe rebus omnibus dans eſſe & quicquid perfectionis habent, communicans.

Τὸ αὐτὸ δ' ἐστὶν ἡ κατ' ἐνέργειαν ἐπιστήμη τῷ πράγματι.

Idem autem eſt ſecundum actum ſcientia cum re ipſa.

Ne quis autem inſtet contra Philoſophum, agens, & principium nobilius eſſe patiente, & eo quod rationem patientis, ac materiæ habet verum eſſe quando actus quo agens agit, & patiens patitur, vel quod producit agens eſt illud idem quod patiens recipit; non autem diuerſum:

Dicit, idem eſſe ſecundum actum ſcientiā cum re ipſa: quia ſcientia in actu primo ſunt intellectiles ſpecies, quæ ſunt res ipſa quæ intelligitur, quia ſunt illius ſimilitudo, ſeu imago; & ſunt ſcientia, quia ſunt id quo vltimò fit potens ſcire, & ſciens in actu primo intellectus: quas ſpecies producens intellectus agens dicitur omnia facere; eaſdemq; recipiens intellectus poſſibilis, dicitur omnia fieri.

Eſt igitur idem actus ſecundum quem intellectus agens agit, & poſſibilis recipiendo patitur; idemq; eſt quod ab intellectu agente producitur, & in eo qui eſt poſſibilis intellectus recipitur, quod tex. 15. ſupra etiam adduxit ad probandum intellectum qui eſt potentia, ſeu ea pars Animæ, qua intelligit Anima, & ſapit eſſe ſine materia; & per conſequens intelle-

telle-

tellectilem, & intelligentem, hanc etiam addens rationem, quia ſcientia ſpeculatiua, & ipſum ſcibile idem eſt. Nam intellectilis ſpecies qua ratione eſt id quo intellectus intelligit eſt ſcientia, qua ratione verò eſt id quo obiectum intelligitur, eſt res ipſa, ſeu obiectũ.

Quare idem eſt actus ſecundum quem, & ob quem intellectus agens dicitur agere, & intellectus qui eſt potentia pati.

Ergo ſi intellectus qui eſt potentia, immaterialis eſt, & a corpore ſeparabilis, immiſtus, atque impaſsibilis, qui intellectilium ſpecierũ, quæ ſunt ſcientia in actu primo receptiuus eſt, & intellectus agens qui eaſdem producit, impaſſibilis, immiſtus, immaterialis, & ſeparabilis erit, & per conſequens immortalis.

6. Neque hic pugnantia docet Philoſophus dum aſſerit, Intellectum qui eſt poſsibilis impaſsibilem eſſe, & pati: patitur enim quia ſpecies recipit, vt tex. 3. affirmauerat, quas recipiendo cum perficiatur tantum, dicitur eſſe impaſsibilis eodem tex. 3. quia pati ſecundum communem loquendi modum ſi ſtrictè, ac preſsè ſumatur, idem eſt quod alterari alteratione, quæ ad interitum diſponat, aut pati deſtruente actione, ſeu paſsione, vt ex eodem Philoſopho lib. 2. de Anima tex. 57.

8. Quod ſi dicas, Intellectum qui potentia eſt, ſeu poſsibilis dici immaterialem, quia eſt intel-

ligendi

ligendi principium non solum recipiẽdo species, sed etiam producendo & recipiendo ipsum intelligendi actum, qui cum fiat ab eodẽ intellectu absque instrumento ᵃcorporeo, est actus solius Animæ, & per consequens arguens ipsum intellectum sine materia, vt tex. 15. & 16. separabilem vt tex. 7. & per consequens immortalem. a Arist. lib. 3. de Anima tex. 6.

Verum ad hunc actum non concurrit intellectus agens, sed tantum ad producendas species, quæ actu distincto producuntur.

Non igitur bene probat Philosophus intellectum agentem separabilem esse, immistum, & impassibilem, quia talis etiam est intellectus possibilis: Nam intellectus qui potentia est, seu possibilis se solo producit, & recipit intelligendi actum.

Respondetur, intellectiles species, quæ ab intellectu agente producuntur, & recipiuntur in intellectu qui est potentia, dici scientiam, & intelligendi actum causaliter, quia sunt illius principium: & cum recipiantur in intellectu qui est possibilis, & intelligit, ipsæ etiam species immateriales sunt, & per consequens arguunt eorum efficiens principium immateriale, immistum, impassibile, separabile, & per consequens immortale, vt optimè Philosophus: quare intellectus agens cum etiam dici possit idem esse re cum intellectu possibili, &

ratio-

ratione tantum ab eo distinctus; quia etiam ipse est intelligentis Animæ differentia qua ratione intelligens est, ex Aristotele lib. 3. de Anima tex. 17. si intellectus posſibilis, immaterialis, separabilis, & per consequens immortalis dicitur esse, etiam intellectus agens separabilis, immistus, & impaſsibilis, & per consequens immortalis dicitur esse.

Neque inter Peripateticos nouum est asserere genus, & differentiam in vna, eademq; re idem esse realiter, ratione autem distingui.

Igitur & has duas Animæ differẽtias inadæquatas distinctas in Anima ratione distincti officij, producendi nempe, atque recipiendi intellectiles species vnam esse adæquatam Animæ differentiam, quæ sit vna res realiter, multiplex autem ratione, vt de gradibus Metaphysicis quale est genus, & differentia non ignobiles, ac plebei Peripatetici philosophantur, asserere non est absurdum.

Non est igitur irrationabile, aut absurdum, intellectum agentem, & posſibilem vnam, & eandem rem asserere, ratione tamen multiplicem.

Et ideo si intellectus qui est potentia simplex est, separabilis, immistus, & impaſſibilis; etiam intellectus agens erit separabilis, immistus, & impaſſibilis, tum quia eadem res dici potest cum intellectu posſibili, vt aliquot non

infimæ

infimæ notæ Peripatetici: tum etiam quia vt docet Philosophus intellectus agens producit intellectiles species, quæ sunt res ipsa quæ intelligitur qua ratione illius est similitudo, seu imago; & sunt scientia ipsa, quatenus sunt id quo intellectus est vltimò potens scire, vel sciens etiam in actu primo.

Quare cum intellectiles species quæ producuntur ab intellectu agente sint & res ipsa quæ intelligitur, & scientia ipsa, & recipiantur in intellectu possibili, idem erit actus qui producitur ab intellectu agente, & recipitur in eo qui est potentia. Atque ita si intellectus qui est potentia, seu possibilis est sine materia, separabilis, immistus, & impassibilis, etiam intellectus agens sine materia erit, separabilis, immistus, & impassibilis.

Ἡ δὲ κατὰ δύναμιν χρόνῳ προτέρα ἐν τῷ ἑνί. Textus XX.

Quæ verò secundum potentiam tempore prior in vno.

Vt inueniret Philosophus intelligentis Animæ differentiam, inuestigauit docens quomodo fieret ipsum intelligere, ex quo deduxit, intellectum qui est ea pars Animæ qua cognoscit Anima, & sapit, impassibilem, immistum, & immaterialem, a corpore separabilem, & per consequens immortalem: qui cum

intelligat recipiendo species intellectiles obiectorum, quæ sunt corpora, vel quæ ad modum corporum concipiuntur dum est in corpore Anima; quãuis sint immaterialia obiecta: nec quod immateriale est quicquam recipere posit, quod producatur a corporeo, aut materiali obiecto, vel agente, in Hominis Anima rationabiliter excogitauit Philosophus aliam Animæ differẽtiam, quæ intellectiles species producens in intellectum qui est possibilis faceret omnia, quorum species recipiens intellectus posibilis diceretur omnia fieri, & hunc etiam agentem intellectum enunciauit separabilẽ; & per cõsequens immaterialem, atque immortalem, immistum, & impasibilem vt posset producere intellectiles species, quas producere non possunt corpora, quæ intelliguntur, cum materialia sint: agens enim qua ratione agens honorabilius est patiente, & principium materia, seu recipiente subiecto illud idem, quod producit agendi principium, seu efficiens: quod probauit asserens, scientiam secundum actum idem esse cum re ipsa, quia scientia est intellectilis species, quæ est res ipsa quæ intelligitur, & id quo intellectus fit vltimò scire potens: & per consequens est idem actus intellectus agentis, & illius qui est potentia intellectus. Et ita rectè deducitur, intellectum agentem separabilem, immistum, & impasibilem

Textu XX.

sibilem

ſibilem eſſe, quemadmodum ſeparabilis eſt, immiſtus,& impaſsibilis intellectus qui eſt potentia. Quare cum intellectus qui eſt agens, faciat intelligibile obiectum producendo ſpecies, faciet etiam intellectum intelligentem: nam intellectilis ſpecies eſt id quo intellectus intelligit, & per conſequens ſcientia; & id quo obiectum intelligitur, & per conſequens res ipſa quæ intelligitur, ſeu obiectum: & cum de ſcientia ſecundum actum locutus ſit, vt melius quod de ipſa dixit intelligatur, quæ idem eſt cum re quæ intelligitur,& aliquo modo eſt ſcientia ſecundum potentiam; cum ſit intellectilis ſpecies quæ non facit formaliter in actu ſecundo intelligentem intellectum, ſed tantum in actu primo, docet quæ ſecundum potentiam eſt ſcientia in vno,eodemque intelligente priorem eſſe tempore ſcientia, quæ eſt actu: Et ideo hæc ſcientia ſecundum potentiam, quæ eſt prior tempore ſcientia quæ eſt ſecundum actum, non eſt id quo obiectum intelligitur, & res ipſa; prius enim tempore eſt aliquem poſſe intelligere, quàm intelligat, ſeu antequam habeat ſpecies,quibus ad intelligendum determinetur, vt patet in omni doctrina,& diſciplina, quam addiſcit, aut inuenit Homo; Nam multo tempore antea poterat quis ſcire quæ poſtea aut inuenit, aut didicit.

Igitur ſcientia quæ eſt potentia in vno, eodemq; ſubiecto, ſæpè ſaltem, prior eſt tempore ſcientia quæ eſt in actu.

ὅλως δὲ οὐδὲ χρόνῳ.

Omnino autem neque tempore.

Nam cum ſcientia quæ potentia eſt duplex ſit, vt colligere poſſumus ex ijs quæ tex. 8. ſupra dixerat Philoſophus, & expreſſius lib. 2. de Anima tex. 55. & 56. vna ſecundum quam dici poteſt intellectus potens intelligere antequam didicerit, aut inuenerit, quia non habet intellectiles ſpecies, quibus fiat vltimò potens intelligere, & determinetur ad intelligendum; & ſecundum hanc rationem accepta ſcientia, ſecundum potentiam prior eſt tempore ſcientia quæ eſt ſecundum actum.

Alia verò ſecundum potentiam ſcientia eſt ex eodem Philoſopho ibidem, ſecundum quam eſt potens intelligere intellectus poſtquam iam didicit, aut inuenit, quia habet habitum, vel ſpecies intellectiles, quibus poteſt vti quando vult, & alio modo dicitur potentia ſciens atque eſſet antequam diſceret, aut inueniret; & hæc ſcientia ſecundum potentiam non eſt omnino prior tempore in eodem intellectu ſcientia ſecũdum actum: quia ſimulac producuntur intellectiles ſpecies ab intellectu agente, intellectus qui eſt poſsibilis eſt ſciens

in actu primo, & simul dum recipit species elicit intelligendi actum; atque ita simul est potens intelligere, & intelligens: & consequenter scientia quæ est secundum potentiam non est omnino prior tempore scientia quæ est secundum actum. Nam hæc de qua locuti sumus scientia secundum potētiam & est scientia, & res ipsa quæ scitur, & simul est cum intelligendi actu.

Non est igitur prior tempore scientia quæ est potentia ea quæ est actu, si scientia quæ est potentia accipiatur pro intellectili specie, secundum quam fit vltimò potés intelligere intellectus; & scientia quæ est actu accipiatur pro actu primo: quia hoc sensu idem est scientia secundum potentiam, & secundum actum. Neque etiam scientia quæ est potentia modo dicto est omnino prior tempore ea scientia quæ est actus secundus; quia simul ac recipit intellectiles species, per quas fit completè potés intelligere intellectus statim intelligit: quare scientia quæ est potentia non est omnino prior secundum totam suam latitudinem, & in quolibet casu sumpta ea scientia quæ est secundum actum.

Ἀλλ' ὅτὲ μὲν, νοεῖ. οὐχ ὅτὲ δὲ, οὐ νοεῖ. Aldi Impressio:

Sed aliquando quidem intelligit, non aliquando autem non intelligit.

Vulgata Editio.

Ἀλλ' οὐχ ὁτὲ μὲν νοεῖ, ὁτὲ δὲ οὐ νοεῖ.

Sed non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit.

Arist.lib.2.de Anima t. 55. & 56. & lib. 3. tex.8.

Nam aliquando intelligit intellectus postquam recepit species; quia intelligit quando vult cum est potentia sciens postquam didicit, aut inuenit; non aliquando autem non intelligit; semper enim intelligit dum primò recipit species ab intellectu agente, secundum quas fit vltimò potens intelligere: atque ita dum primò recipit species non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit (vt in vulgata textus tam græci, quàm latini lectione) sed semper intelligit.

Igitur scientia quæ est secundum potẽtiam non semper est prior scientia quæ est secundum actum.

Ex quibus intelligitur quomodo fiat ipsum intelligere, quævè sit differentia illius Animæ partis secũdum quam cognoscit, & sapit Anima ab alijs Animæ partibus.

Est enim ea pars Animæ qua intelligit, & sapit Homo, Intellectus qui elicit intelligendi actum, ab eo qui est intellectus agens intellectiles recipiens species.

Quæ pars Animæ ideo impassibilis est licet recipiat species; quia illas recipiendo nihil noxium, aut destruens recipit, sed perficitur, vt

ex Aristotele huius libri contextu 3. & lib. 2. de Anima textu 57. diciturq; immista tex. 4. vt possit omnia intelligere; & ideo etiam immaterialis debet esse: quod enim intelligit, & intelligitur sicut intellectus sine materia est ex eodem Philosopho tex. 15. & 16. & a corpore separabilis, quia non vtitur instrumento corporeo ad intelligendum, vt tex. 6. & 7. huius tertij libri.

De quo Intellectu cum iam probatum sit impassibilem, immistum, a corpore separabilem, atque immortalem esse; explicatumq; sit in genere quomodo possit intelligere in corpore existens quantũ satis erat ad cognoscendum intelligentis Animæ differentiam, & quomodo fiat ipsum intelligere; ex quibus deduxit Philosophus intellectum separabilem, immistum, & impassibilem esse, vt respondeat tacitè quærenti quomodo intellectus separatus intelligere possit, asserit,

χωρισθεὶς δέ ἐστι μόνον τοῦτ' ὅπερ ἐστι.

Separatus autem est solum hoc quod quidem est.

Scilicet quando iam separatus est intellectus hoc solum est quod est, idest dicit sui substantiam, & esse, cuius contemplatio non est Physicæ, sed Metaphysicæ opus, vt ex tex. 26. lib. 2. Phys. & 17. lib. 1. de Anima docuit Philoso-

losophus ad ostendendum quomodo de Anima contéplari non vnius, sed multiplicis scientiæ opus esse possit. Et ideo non est hic explicandum quomodo intellectus a corpore separatus intelligat.

Καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον καὶ ἀΐδιον.

Et hoc solum immortale, & perpetuum.

Et hoc quod remanet post Hominis mortem a corpore separatum solũ immortale est, & perpetuum, quæ est conclusio deducta ex ijs omnibus quæ docuit Aristoteles de ea parte Animæ, qua cognoscit, & sapit Homo: quod inuestigauit, & inuenit docens quomodo fieret ipsum intelligere, ex quo deduxit intellectum impassibilem, immistum, immaterialem, a corpore separabilem, & per consequens perpetuum, & immortalem, vt hic tanquam probatum recipit; quod quærendum sibi proposuerat tex. 12. & 13. libri primi de Anima.

Οὐ μνημονεύομεν δὲ, ὅτι τοῦτο μὲν ἀπαθὲς, ὁ δὲ παθητικὸς νοῦς φθαρτός, καὶ ἄνευ τούτου οὐθὲν νοεῖ.

Non reminiscimur autem, quia hoc quidem impassibile est. passiuus verò intellectus corruptibilis est, & sine hoc nihil intelligit.

De quo intellectu separato si quis vlterius quæreret, an ipso reminiscamur post mortem,

ne-

negat Philoſophus. Nam reminiſcentia non eſt ſine imaginatione, ſeù phantaſia, quæ corrumpitur, & ſine qua reminiſcendo nihil intelligit intellectus, ex Ariſtotele hic, & tex. 64. & 66. lib. 1. de Anima, colligiturq; ex ijs quæ docet de memoria, & reminiſcentia. Quam & Alexander Aphrodiſienſis lib. 3. Quæſtionum cap. 1. ſic definit.

Reminiſcentia eſt inuentio per inquiſitionem phantaſmatis, quod fuit quandoque in corpore, in quo eſt Anima ſenſitiua.

Quæ imaginatio, ſeu phantaſia licet intellectus paſsiui nomine ſignificetur, quia aliquã cum intellectu ſimilitudinem habet, illiq; inſeruit tanquam ea potentia, cuius actus prærequiritur ad hoc vt intellectus in corpore exiſtens intelligere poſsit: Non eſt tamen ea pars Animæ, qua cognoſcit, & ſapit Homo, vt S.Thomas [a], Philoponus [b], Themiſtius [c], & Auerroes [d] docent. Nam de hoc intellectu qui paſsiuus dicitur affirmat Philoſophus corrumpi poſſe.

Intellectum autem qui eſt ea pars qua intelligit, & ſapit Homo, hoc tex. 20. immortalem, & perpetuum dixit, textu 3. impaſſibilẽ, tex. 4. immiſtum, tex. 5. potentem recipere omnium rerũ intelligibilium intellectiles ſpecies, quod etiam tex. 3. inſinuauerat, tex. 6. ita immiſtum eſſe, vt nulla poſsit corporea actio-

a p. p. q. 79. art. 2. ad ſecundum.
b in expoſitione huius tex. 20 lib. 3. de Anima, & in proemio ad hos libros.
c lib. 3. de Anima c. 28. & 35.
d lib 3. de Anima cap. 3.

ne immutari nec ratione suæ substantiæ, & essentiæ, nec ratione alicuius organi, quo vtatur ad intelligendum.

Ex quo sequitur ipsum habere propriam operationem, ad quam exercendam non vtatur instrumento corporeo, & per consequens immaterialem esse, & a corpore separabilem, vt tex. 7. quod indicat præcipua eius operatio, quæ est ipsum intelligere, quam exercet post receptionem specierum (quæ specierum receptio magis [a] salus quam passio dicenda est) quando vult, itaut possit etiam se ipsum intelligere, vt tex. 8. quod est signum potentiæ a corpore separabilis, vt tex. 25. huius libri tertij: atque ita intellectus est id quod intelligit, & intelligitur, quod est esse immateriale, vt Philosophus tex. 15. & 16. qui & tex. 9. 10. & 11. idem confirmauit, quia intellectus intelligit non solum ea quæ sunt sine materia, sed etiam quæ in materia sunt immersa, considerando in ipsis rationes rerum distinctas ab ipsis rebus, quod est signum potentiæ immaterialis, a corpore separabilis, & per consequẽs immortalis, vt eius indicat præcipua operatio non solum in rebus metaphysicis, sed & in rebus physicis, ac mathematicis cognoscendis; quam operationem vt exerceat, obiecta materialia quodammodo immaterialia reddit (intellectulium specierum ab intellectu agente

[a] Arist. l. 2. de Anima t. 57.

rece-

receptione, post quarum receptionem intelligendi actum producit, cuius terminus est verbum mentis, quod est species expressa, & imago rei quæ intelligitur) distinguendo essentiam ab ea re cuius est essentia, quod nõ est alicuius corporeæ facultatis opus, sed separabilis, & immaterialis, & consequenter immortalis, vt indicat præcipua eius operatio, quod est ipsum intelligere. Contra quæ obijciens Aristoteles tex. 12. & 13. obiectisq; [a] satisfaciens magis confirmat intellectum immaterialem esse, aptumq; intelligere, & intelligi, etiamsi intelligere sit quoddam pati, idest fiat per receptionem intellectilium specierum, quas licet non recipiat ea pars Animæ qua intelligit, & sapit Homo ab ijs quæ intelliguntur corpora, recipit tamen ab alia Animæ intelligentis differentia, quæ est intellectus agens, qui item separabilis, immistus, & impassibilis est, sicut intellectus qui est potentia seu possibilis, qui a corpore separatus existere est potens, vt ex ijs quæ a tex. 1. huius lib. 3. vsque ad hunc 20. probat, & concludit Philosophus, vbi tanquam proprio loco de ea parte Animæ qua intelligit, & sapit Homo probauit a corpore separabilem, & separatam perpetuam, & immortalem esse, quod hoc textu 20. tanquam probatum, & certò conclusum accipit.

[a] tex. 14. 15. 16. 17. & 18.

Idque congruit etiam ijs quæ dixit sparsim

missis alijs operum suorum libris, vt tex. 49. lib. 1. de Anima, melius intellectui esse sine corpore quàm in corpore esse. Tex. 65. in corpore produci, & non corrumpi. Tex. 92. eiusdem libri, difficile esse fingere quam corporis partem contineat intellectus ita, vt ipsa scilicet ad intelligendum vtatur: Contingit enim ipsum a corpore separari sicut perpetuum a corruptibili, vt textu 21. lib. 2. de Anima. Quamobrem in generatione non educitur e materiæ sinu, sed extrinsecus aduenit, vt lib. 2. de generatione Animalium cap. 3. & per consequens immaterialis erit intellectus aptus se ipso intelligi, & intelligere, vt tex. 15. & 16. huius lib. 3. de Anima. quod signum est intellectum habere propriam operationem, quæ sit solius Animæ, non autem & habentis, idest corporis, vel Animalis, vt textu 66. lib. 1. de Anima: quod congruit ijs quæ docuit Philosophus tex. 6. & 7. lib. 3. quæ Animam a corpore separabilem, immortalem, & perpetuam demõstrant: quæ remanet post Hominis mortem, vt tex. 17. Diuinorum 12. & primo Ethic. cap. 11. vbi post mortem miseros aliquos, felices alios enunciat. quæ cum post Hominis interitum maneat, in ortu etiam quamuis in corpore producatur, vt tex. 65. lib. 1. de Anima, a corpore tamen non dependet, neque ex materiæ potentia educitur, sed extrinsecus

accedit, vt lib. 2. de generatione Animalium cap. 3. & ideo non corrumpitur, vt tex. 65. lib. 1. de Anima.

Sunt & alia loca quæ ad hoc idem probandum conducunt, vt tex. 26. lib. 2. Phys. lib. 8. Metaphys. tex. 3. cap. 2. lib. 2. Topic. lib. 1. de partibus Animalium cap. 1. & 1. Ethic. cap. 10. Plura lege apud alios.

Et hanc de Animi immortalitate Philosophi sententiam quam explicauimus, præcipui eius Interpretes, ac magni nominis Peripatetici sequuntur.

Nec quicquam qui contrarium in sententia Philosophi asserunt ex ijs Patribus qui idem senserunt auctoritatis eorum sententiæ addere possunt.

Nam primis Ecclesiæ temporibus Platonis philosophia (paucos si excipias) magis fuit accepta Patribus: quare nec tanti faciebant Aristotelem, vt vellent ad eius scripta intelligenda tantam adhibere diligentiam, quanta fuisset satis vt ex Aristotelis sententia intellectus humani immortalitatem probatã cognoscerẽt, quam ex Sacris Eloquijs tam apertè didicerant, & quæ Philosophorũ etiam qui præcipui, & tanquam aliorum Magistri censebantur auctoritate receptissima erat, ac necessaria suadebatur ratione: quibus neglectis necesse est mores ex animo relegari omnes, nihili

hili faciendas virtutes, religionem omnem ex Hominum mente deleri, Fidem, Spem, ac Caritatem inania esse sine rebus nomina; Et tandem (quod etiam Animus referre horret) sine prouidentia, & iniustum Deum fingere; quod ij faciunt qui nihil sanctum, sacrumq; censent, vt possint sine metu Brutorum instar in omnem sensuum cœnosam voluptatem ferri: quod nulla natio quæ moribus viuat admittere potest, quamuis veræ fidei non sit imbuta præceptis.

Quamobrem cum tantum postquam est cœpta explicari in scholis doctrina Philosophi eius auctoritas creuerit, vt nihil ignorasse in rerum natura dicatur ab ijs qui sapientes habentur, non est negligendum quærere quid de immortalitate humani Animi senserit Aristoteles, ne ex illius doctrina maiora, & peiora incommoda, & detrimenta experiatur Ecclesia, quàm olim passa, & experta sit ex Platonis Philosophia, vt quidam [a] asserunt, qua deceptus Origenes, librum qui Periarchon inscribitur composuit, qui hæresum semina continet, quibus Arrius, Manes, Sabellius, Eunomius Ecclesiam vexarunt, vt cum Hieronymo [b], & Epiphanio [c] grauissimi testantur Interpretes; Nec leui sunt argumento quæ in Quinta Synodo Generali [d] contra Origenem anathemata proferuntur.

a Tertullianus in libro de Anima circa medium.

b In Epist ad Pammachiũ, & Oceanum de erroribus Origenis.

c Hæresi 64.

d Tomo 2. Conciliorũ.

Qua-

Quare nunc etiam omni conatu eniti, & totis viribus obstare debemus ne quis iniuria eum quem Parentem Philosophiæ omnes ferè dicunt Aristotelem, temerario ausu impietatis omnis ac sacrilegij auctorem facere, vel etiam fingere non modò moliri, sed nec etiam experiri conetur, aut tentare præsumat.